

Co-funded by the
European Union

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСИ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ РІВНІ

Збірник матеріалів Інтернет-конференції (Луцьк, 19 травня 2022 р.)

ЛУЦЬК-2022

Стратегічні комунікації в контексті безпекової політики: європейський і глобальний рівні: матеріали Інтернет-конференції / за заг. ред. Н. Карпчук. – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. – 101 с.

Матеріали інтернет-конференції опубліковано в рамках реалізації проєкту
ERASMUS+ JEAN MONNET MODULE
«Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам»
№ 101047033 – EUSCCDI – ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести за них відповідальність. (Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them).

Представлені матеріали включають тези доповідей, що розкривають політичні та безпекові аспекти стратегічних комунікацій на європейському та глобальному рівнях, проблеми протидії деструктивним інформаційно-психологічним впливам, зокрема в умовах російсько-української війни 2022 р. Збірник матеріалів є корисним для науковців, викладачів, студентів, представників органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, які цікавляться питаннями стратегічних комунікацій.

Матеріали подано в авторській редакції

© ВНУ імені Лесі Українки, 2022
© Колектив авторів, 2022

ЗМІСТ

Стратегічні комунікації акторів міжнародних відносин.	
Публічна дипломатія в контексті стратегічних комунікацій	5
Наталія Карпчук. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄС В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ	5
Богдан Юськів. МЕДІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПЕРІОДУ ДРУГОГО ЕТАПУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ З ПОГЛЯДУ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ	10
Владлена Коцюба, Антоніна Шуляк. БРЕНД «UKRAINE NOW» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ	20
Наталія Пальоха, Антоніна Шуляк. КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ УКРАЇНИ ТА СВІТУ ПРОТИ РОСІЇ	25
Віталій Терещук. ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ІНОМОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: НОРМАТИВНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІРИ	33
Андрій Моренчук, Андрій Моренчук (мол.). ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНІЇ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ	40
Сергій Кулик. БЛАГОДІЙНІ МАТЧІ ФУТБОЛЬНОГО КЛУБУ «ДИНАМО» (КИЇВ) У КРАЇНАХ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО PR УКРАЇНИ	44
Безпековий компонент стратегічних комунікацій	52
Наталія Ніколаєнко. ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	52
Ірина Кіянка, Andrzej Mioduchowski. ПОЛІТИЧНИЙ ПОПУЛІЗМ І БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	57
Сергій Федонюк, Анна Ткачук. ФОНД “РУСКІЙ МІР” І ПРОСУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ КРЕМЛЯ	60

Антоніна Шуляк, Євгенія Вознюк. ІНФОРМАЦІЙНА СИНГУЛЯРНІСТЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 р.	67
Олег Лапін. НОВИЙ СОЮЗ УКРАЇНИ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ	72
Владислав Стрелков. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ РОЗГОРТАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ	76
Світлана Гаврилук. «РОССОТРУДНИЧЕСТВО» ЯК ПОШИРЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ ВІЙНИ ТА «РУССКОГО МИРА» В УКРАЇНІ	80
Інформаційна гігієна й медіа-грамотність як чинники протидії деструктивним інформаційно-психологічним впливам	88
Назарій Шуляк. ЧАТ-БОТИ ДЛЯ ДОПОМОГИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГІГІЄНИ І БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 Р.	88
Ліля Мороз, Наталія Ніколаєнко. ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА Й МЕДІА-ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ВПЛИВАМ	95

Стратегічні комунікації акторів міжнародних відносин. Публічна дипломатія в контексті стратегічних комунікації

Наталія Карпчук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄС В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Стратегічні комунікації – «інтегровані комунікативні технології, спрямовані на забезпечення міжнародної взаємодії і формування тривалих формальних та неформальних зв'язків між урядовими інститутами, міжнародними акторами, дипломатичними установами і політичними лідерами з метою реалізації політичних, економічних, безпекових, культурних, соціальних і гуманітарних ініціатив і проєктів» [1].

У сфері стратегічних комунікацій питання безпеки займають перше місце, а сучасній безпеці загрожує не лише звичайна, а й інформаційна зброя. Фейки, дезінформація, витоки інформації, деструктивна пропаганда, активність агентів впливу, кібератаки, використання соціальних мереж тощо визначаються формулою «4D»: спотворюйте (distort), відволікайте (distract), спантеличуйте (dismay) і відкидайте (dismiss); а наслідком цього є поява ще одного D – «сійте сумніви» (doubt) [7]. Стратегічні комунікації набувають особливого значення для зовнішньої та внутрішньої політики та безпеки ЄС в контексті дезінформації Російської Федерації та джихадистських пропагандистських кампаній у різних частинах світу.

У доповіді Chatham House за 2011 р. «стратегічні комунікації» визначають як «систематичну серію постійних і узгоджених заходів, що проводяться на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях, що дозволяє зрозуміти цільову аудиторію та визначити ефективні канали, щоб пропагувати та підтримувати певні типи поведінки» [5]. На практиці для організацій,

пов'язаних з політикою, стратком включає елементи публічної дипломатії та «spin», зв'язків з медіа, рекламу, рекрутинг та навчання і, що особливо важливо, високий рівень обізнаності про ситуацію («визначати й стримувати»). В оперативному плані це тягне за собою як оборонний («реагувати й відповідати»), так і наступальний вимір («зондувати й просувати»). Глобальна стратегія для зовнішньої й безпекової політики ЄС зазначає, що стратегічні комунікації передбачають інвестиції в публічну дипломатію в різних сферах для встановлення контактів між зовнішньою політикою ЄС та громадянами та кращого інформування партнерів про політику. Це вимагає підвищення злагодженості та швидкості обміну інформацією щодо принципів та дій, оперативного спростування дезінформації, забезпечення відкритості медіа-середовища всередині та поза ЄС, як на місцевому рівні, так і через соціальні мережі [3].

План дій зі стратегічних комунікацій, 2015 р. [2] (зорієнтований на співпрацю з країнами Східного Сусідства) зазначає, що використання комунікаційних засобів відіграло важливу роль у драматичних політичних, економічних та безпекових подіях, які вплинули на східне сусідство ЄС протягом останніх півтора року. Стратегічні комунікації є важливим інструментом просування загальних політичних цілей ЄС, зокрема: 1) ефективне спілкування та просування політики та цінностей ЄС щодо східного сусідства; 2) зміцнення загального медійного середовища, включаючи підтримку незалежних медіа; 3) підвищення обізнаності громадськості про діяльність зовнішніх суб'єктів з дезінформації та покращення спроможності ЄС передбачати таку діяльність та реагувати на неї.

Отже, стратегічні комунікації тісно пов'язані з безпековими питаннями, які, своєю чергою, є складовою спільної зовнішньої й безпекової політики ЄС. Спільна зовнішня й безпекова політика ЄС ґрунтується на дипломатії, повазі до міжнародного права й має на меті збереження миру, посилення міжнародної безпеки, сприяння міжнародній співпраці, розвиток й консолідацію демократії, верховенства права, повагу до прав людини й основоположних свобод [6].

У 2016 р. у ЄС визнали, що Європа стала нестабільним регіоном, кризи всередині Союзу та за його межами прямо впливають на життя громадян, провокують нові виклики, з якими країни ЄС неспроможні впоратися поодиночі через брак і сили, і ресурсів. Тому у 2016 р. схвалено «Глобальну стратегію для зовнішньої й безпекової політики ЄС» [3]. Зокрема у Стратегії наголошено, що тероризм, гібридні загрози, економічна нестабільність, зміни клімату, проблеми енергетичної безпеки загрожують безпеці, демократії, процвітанню громадян ЄС. Отож, ЄС потребує спільних зусиль у сфері оборони, кібербезпеки, протидії тероризму й стратегічних комунікацій. Ефективність взаємодії суттєво залежить від відданості спільним цінностям та інтересам: мир, безпека, процвітання, демократія, повага до прав людини, основоположні свободи, верховенство права, рівність, плюралізм, повага до розмаїття тощо.

Зокрема, для боротьби з тероризмом заохочують 1) більший обмін інформацією та співпрацю між державами-членами та агентствами ЄС; це стосується спільних сповіщень про насильницький екстремізм, терористичні мережі та іноземних бойовиків, а також моніторинг та видалення незаконного вмісту із медіа; 2) поглиблення співпраці в галузі освіти, комунікацій, культури, молоді та спорту для протидії насильницькому екстремізму; протидія радикалізації через розширення партнерських відносин з громадянським суспільством, соціальними суб'єктами, приватним сектором і жертвами тероризму, міжрелігійний та міжкультурний діалог; 3) розвиток антитерористичного співробітництва з дотриманням прав людини з Північною Африкою, Близьким Сходом, Західними Балканами та Туреччиною.

Для посилення кібербезпеки ЄС надаватиме технологічну допомогу державам-членам з одночасним збереженням відкритого, вільного й безпечного кіберпростору.

Стосовно стратегічних комунікацій, то ЄС посилить 1) свою публічну дипломатію в різних сферах, щоб пов'язати зовнішню політику ЄС з громадянами та краще донести її до партнерів; 2) послідовний та швидкий обмін повідомленнями щодо принципів та дій; 3) спростування дезінформації;

4) відкрите й аналітичне медіа-середовище в ЄС та за його межами, також співпрацюючи з місцевими гравцями та через соціальні мережі.

21 березня 2022 р., «коли війна повернулася в Європу», Рада ЄС затвердила Стратегічний компас для безпеки й оборони [4], мета якого – посилити політику безпеки й оборони ЄС до 2030 р. й зробити ЄС міцнішим й більш спроможним провайдером безпеки. Зокрема, у Стратегічному компасі йдеться про такі нові безпекові загрози: державні та недержавні суб'єкти використовують гібридні стратегії, кібератаки, кампанії дезінформації, пряме втручання у вибори та політичні процеси, економічний примус та інструменталізацію потоків нелегальної міграції; зростаюче хибне тлумачення законів для досягнення політичних, економічних і військових цілей також викликає дедалі більше занепокоєння; конкуренти ЄС не цураються використання нових і руйнівних технологій, щоб отримати стратегічні переваги та підвищити ефективність своїх гібридних кампаній; дехто скористався невизначеністю, створеною пандемією Covid-19, щоб поширити шкідливі та неправдиві наративи; у той же час вільний і безпечний доступ до глобальних стратегічних доменів стає все більш суперечливим; кіберпростір став полем для стратегічної конкуренції в період зростання залежності від цифрових технологій; ЄС все частіше зазнає більш складних кібератак.

Зважаючи на ці виклики, ЄС зобов'язується розробляти нові й розвивати існуючі інструменти протидії, а саме:

1) гібридні інструменти ЄС (EU Hybrid Toolbox) мають забезпечувати основу для скоординованої реакції на гібридні кампанії, що впливають на ЄС та його держави-члени, і включати, наприклад, превентивні, спільні, стабілізаційні, обмежувальні та відновлювальні заходи, а також посилювати солідарність та взаємодопомогу. Відповідь ЄС має ґрунтуватися на загальному розумінні та оцінці цих загроз, тому Спільнота має посилити здатність виявляти, ідентифікувати та аналізувати такі загрози та їх джерело;

2) гібридні команди швидкого реагування ЄС (EU Hybrid Rapid Response Teams) будуть адаптовані до загроз та використовуватимуть

відповідний національний сектор та цивільний і військовий досвід ЄС для підтримки держав-членів, місії та операцій спільної політики безпеки й оборони та країн-партнерів у протидії гібридним загрозам;

3) інструменти кібердипломатії ЄС (EU Cyber Diplomacy Toolbox): превентивні заходи та санкції проти зовнішніх суб'єктів за зловмисну кібердіяльність проти Союзу та його держав-членів;

4) інструменти ЄС для розв'язання й протидії зовнішньому маніпулюванню інформацією та іноземним втручанням (EU toolbox to address and counter foreign information manipulation and interference): протидія дезінформації РФ в контексті її агресії проти України, розробка низки інструментів для ефективного виявлення, аналізу та усунення загрози, покладання витрат на винуватців такої діяльності; щоб підвищити стійкість суспільства, ЄС посилить доступ до достовірної інформації та вільних і незалежних медіа в усьому Союзі.

Отже, низка безпекових чинників робить стратегічні комунікації вагомими як ніколи раніше й ЄС усвідомлює, що в основі стратегічних комунікацій – просування європейських цінностей, зміцнення спільного медіасередовища, підтримка незалежних медіа та підвищення обізнаності громадськості щодо пропагандистської діяльності зовнішніх акторів, а також покращення спроможності ЄС передбачати та реагувати на таку діяльність. Це все можливо реалізувати в межах спільної зовнішньої й безпекової політики ЄС.

Джерела

1. Макаренко Є. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах, *Міжнародні відносини*, № 15, 2017, http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3117/2798

2. *Action Plan on Strategic Communication*, 2015, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/action_plan_on_strategic_communication.docx_eeas_web.pdf

3. *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy: «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe»*, 2016, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

4. *A Strategic Compass for Security and Defence For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*, 2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>

5. Cornish P., Lindley-French J. and Yorke C. *Strategic Communications and National Strategy*. A Chatham House Report, September 2011, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/r0911stratcomms.pdf>

6. *European foreign and security policy*, https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_en

7. Nimmo B. *Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, And How to Counter It*, 2015, <https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/>

Богдан Юськів, доктор політичних наук, професор, професор кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненський державний гуманітарний університет (м. Рівне, Україна)

МЕДІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПЕРІОДУ ДРУГОГО ЕТАПУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ З ПОГЛЯДУ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

Стратегічні комунікації як інструменти протидії сучасним інформаційним загрозам стали важливим елементом системи забезпечення національної безпеки української держави. Досвід показує, що лише тісна і системна співпраця представників різних соціальних груп і громадянського інститутів з усіма структурами безпекового сектору, є запорукою розвитку і зміцнення держави і вирішення *актуальних* ключових проблем сучасного суспільства.

Для України важливість і актуальність стратегічних комунікацій стала особливо відчутною від початку російської агресії 2014 р. Представники СБУ стверджують: «...одним із напрямів боротьби в умовах гібридної війни є правильно побудовані стратегічні комунікації. І лише консолідуючи зусилля всього експертного середовища – науковців, освітян і практиків із цивільного та військового секторів, ми зможемо досягнути спільної перемоги» [1]. За словами заступниці Міністра оборони України Ганни Маляр, сьогодні Україна не

програє інформаційну війну Росії, а успішно протистоїть усім інформзагрозам: «За роки нашої роботи у сфері стратегічних комунікацій ми навчилися успішно воювати з російським агресором у інформаційній сфері. Українські громадяни навчилися дуже добре вирізняти, хто насправді стоїть за новиною, яка містить неправдиву інформацію. ...Попри те, що російська інформаційна зброя нібито кількісно більше присутня в нашому інформпрострі, але водночас вона не досягає своєї мети» [2].

Етап російсько-української війни, який розпочався 24 лютого 2022 р., пов'язаний із новими викликами не тільки на полі бою, але й в інформаційному плані. Йдеться насамперед про загострення протистояння, яке виходить за межі традиційної пропаганди РФ і яке переповнене агресією не лише проти України й українського суспільства, а і всього західного світу. І на цьому етапі об'єктивні дані свідчать, що перший раунд інформаційного протистояння впродовж 50 днів війни Україна виграла вчисту. Це особливо важливо, адже Україна веде асиметричну війну проти ядерної держави з переважаючим військовим потенціалом [3].

Відкритість, високий професійний рівень організації інформаційної кампанії Офісом президента, Міноборони, МЗС та українськими журналістами, готовність і вміння обстоювати нашу позицію у світових ЗМІ, активно працювати в соціальних мережах – усе це в українському «меню» виявилось значно «смачнішим», ніж нескінчена і відверта брехня кремлівської братії агітаторів і пропагандистів [3]. Яскравим прикладом успішної протидії РФ у інформаційній сфері є висока довіра громадянського суспільства України до власних Збройних Сил. Ще один доказ. Якщо порівняти біженців у 2014-2015 рр. [4], то до Криму виїхали тисячі мешканців Донбасу; зараз біженці масово їдуть до Європи й лише незначна частина обирає Росію і Крим. Це також результат програної Росією інформаційної війни. Важливим є й те, як за кордоном сприймають події в Україні, адже саме від цього залежить і рівень політичної підтримки, й обсяги допомоги, і масштаби запроваджених проти агресора санкцій [3].

Логічно постає питання: що ж визначає успіх стратегічних комунікацій в умовах нинішнього етапу російсько-української війни? *Мета* нашого розвідувального дослідження – аналіз тематики медійних повідомлень цього етапу російсько-української війни (лютий-березень 2022 р.) з погляду стратегічних комунікацій. По суті, це – одне з інструментальних завдань у сфері стратегічних комунікацій, реалізації яких визначає потенціал ефективної діяльності сектору безпеки й оборони з погляду забезпечення національних інтересів в умовах війни проти РФ.

Розпочнемо з *концептуалізації*.

Доктрина інформаційної безпеки України тлумачить термін «стратегічні комунікації» як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних і психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [5]. З цього випливає, що стратегічні комунікації – це суспільні відносини, які складаються в процесі взаємодії та координації діяльності системи органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних і розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямованих на захист національних інтересів України від загроз, а також громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України, з урахуванням досвіду держав-членів НАТО [6]. Звідси можна виснувати, що стратегічні комунікації представляє собою процес, який лежить в основі забезпечення національної безпеки України та до здійснення якого залучені не лише суб'єкти стратегічних комунікацій, а й суб'єкти з інших сфер діяльності.

У дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців зазвичай виділяють три складники стратегічних комунікацій: публічна дипломатія як

комплекс заходів, спрямованих на вивчення та інформування зарубіжної аудиторії і встановлення контактів; зв'язки з громадськістю як управління громадською думкою, формування відносин суспільства і державних органів або корпоративних структур для об'єктивного осмислення соціальних, політичних або економічних процесів; інформаційно-психологічні операції як сплановані форми й методи поширення інформації для здійснення певного впливу на установки й поведінку спільноти [7]. Будучи різними за формою і використовуваними засобами, ці складники мають підпорядковуватися загальним цілям і діяти синхронно/скоординовано.

Відтак до завдань національної системи стратегічних комунікацій В.Ліпкан відносить: розширення можливостей сектору безпеки й оборони у сфері стратегічних комунікацій на стратегічному та операційному рівнях, а також розвиток культури стратегічних комунікацій державних органів влади України; налагодження міжвідомчої взаємодії у сфері стратегічних комунікацій через запровадження сучасних і дієвих комунікативних механізмів та процесів; створення можливостей для навчання стратегічних комунікацій представників сектору безпеки й оборони та української влади загалом на базі багато- і двосторонніх форматів. З інструментального погляду, дослідник визначає блоки стратегічних комунікацій [8]:

1) інтеракціоністський: публічна дипломатія; залучення ключового лідера; зв'язки зі ЗМІ, з органами державної влади, з громадськістю, внутрішня комунікація;

2) інформаційно-психологічний: інформаційні, психологічні, спеціальні операції;

3) технічний: кібернетична безпека, протиборство в електромагнітному просторі;

4) військовий: блок військового та цивільно-військового співробітництва; документування подій, безпека операцій, заходи активного впливу.

Водночас стратегічні комунікації – це не вид комунікаційної діяльності суб'єкта, а передусім особливі принципи управління комунікаціями як

процесом і чинник, який сприяє реалізації стратегії суб'єкта й механізм досягнення стратегічних цілей. Змістовим ядром стратегічних комунікацій [6] є формування (стратегічного) нарративу – переконливої сюжетної лінії, яка може пояснити події аргументовано і з якої можна дійти висновків щодо причин перебування держави в конфлікті, значення цього становища та щодо перспектив держави в разі успішного виходу з нього.

Перегрупування з функціонального погляду наведених інструментальних складників дало змогу сформувати адекватну цілям нашого дослідження концептуальну модель стратегічних комунікацій – систему категорій аналізу (див. першу колонку табл. 1).

Завдання *наступного етапу нашого дослідження* – оцінити, у якій мірі складники стратегічних комунікацій знаходять вияв у потоці медійних повідомлень, адже медіа належать до інструментарію стратегічних комунікацій. Сьогодні для реалізації стратегічних комунікацій використовують як традиційні (друковані, візуальні та аудіо) медіа та Інтернет-медіа, а також, особливо останнім часом, – соціальні мережі. Серед останніх значне місце належить телеграм-каналам, аудиторія яких за час активізації війни істотно зросла та які водночас стали унікальним доповненням традиційних медійних хронікерів. При цьому телеграм-канали не лише забезпечують оперативний і спрощений доступ до подій, але й дають можливість значно скоротити час пошуку потрібної інформації, переходити за відповідною зноскою на повнотекстовий матеріал, або аудіо-, відео- чи фотоматеріал.

Оскільки охопити весь медійний простір практично неможливо, то ми зупинилися на одному медіа. Міркування щодо вибору такі: з 24 лютого українські медіа перейшли на воєнні рейки, вони працюють в екстремальному режимі, а великі медіагрупи організували спільний інформаційний марафон у рамках інформаційного простору; у ході марафону медіа, і телеграм-канали у тому числі, неперервно інформують про події й акції – про гуманітарні конвої, інструкції, роз'яснення, оголошення повітряної тривоги тощо.

Для кількісного оцінювання кожної категорії і відповідних підкатегорій нами використано повідомлення одного з топових українських політичних новинних телеграм-каналів «Інсайдер Україна» (https://t.me/joinchat/AAAAAFcg99bpFf62A_f3yA). Аудиторія підписників каналу складає в Україні майже 1 млн осіб, а масив повідомлень у досліджуваному періоді з 24 лютого по 31 березня 2022 р. містить понад 9 тис. одиниць. Відтак прийнято рішення дослідити вибірку з повідомлень за три випадково відібраних дні – по одному дню на початку, у середині і наприкінці періоду. Результати підрахунків представлено на рис 1 і в табл. 1.

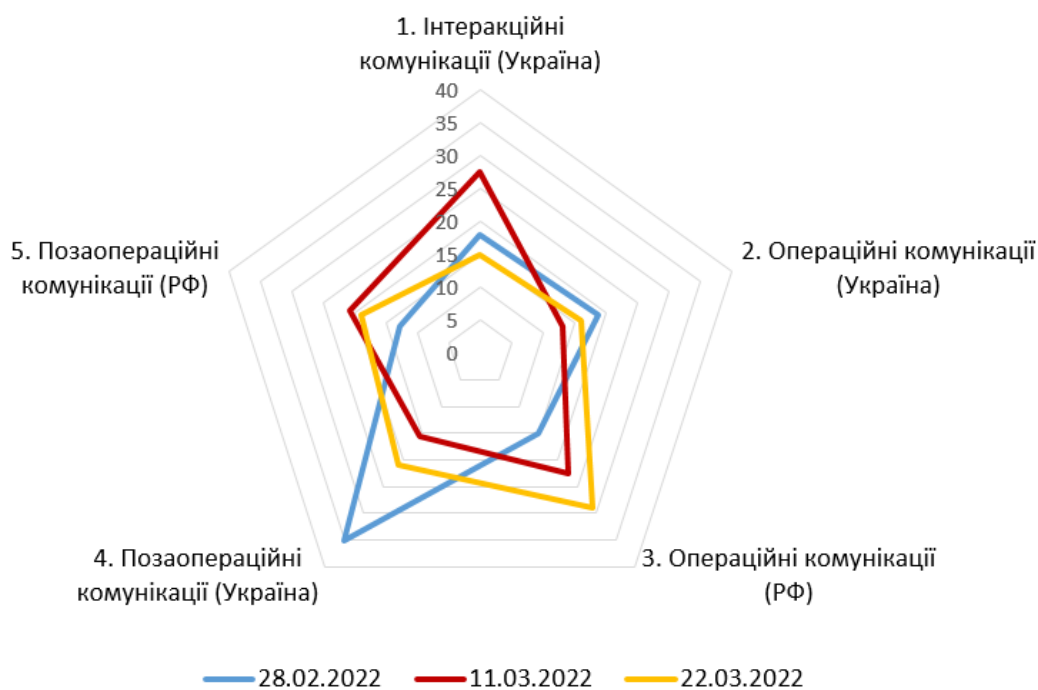

Рис. 1. Питома вага структурних комунікацій у повідомленнях телеграм-каналу «Інсайдер Україна»

**Питома вага публікацій щодо структурних комунікацій
у лютому-березні 2022 р.**

(за повідомленнями телеграм-каналу Інсайдер Україна)

Складники структурних комунікацій (категорія аналізу)	Питома вага інформаційних матеріалів, яка припадає на складник структурних комунікацій		
	28.02.2022	11.03.2022	22.03.2022
Загальна кількість повідомлень, к-сть	233	168	100
1. Інтеракційні комунікації (Україна), %	18,0	27,4	15,0
– публічна дипломатія	0	0	0
– залучення ключового лідера	3,0	2,4	2,0
– зв'язки зі ЗМІ	0	0	0
– зв'язки з органами державної влади	0,4	1,2	0
– зв'язки з громадськістю	1,7	1,2	0
– внутрішня комунікація	0,4	0	0
– міжнародна підтримка	12,4	22,6	13,0
2. Операційні комунікації (Україна), %	18,9	13,1	16,0
– інформаційні операції (кібернетичний простір)	4,7	0	1,0
– психологічні операції (людський вимір)	9,4	8,9	6,0
– спеціальні операції (військові дії)	5,2	4,8	9,0
3. Операційні комунікації (РФ), %	15,0	22,6	29,0
– інформаційні операції (кібернетичний простір)	3,0	0	0
– психологічні операції (людський вимір)	3,0	5,4	15,0
– спеціальні операції (військові дії)	9,9	17,9	16,0
4. Позаопераційні комунікації (Україна), %	35,2	15,5	21,0
– військове співробітництво і військово-цивільне співробітництво	20,6	4,2	14,0
– наслідки військових операцій (людські, військові, матеріальні)	6,0	10,1	6,0
– наслідки військових операцій (економічні, технологічні, перспективні)	1,3	0,6	1,0
– безпека операцій	0	0	0
– переговорні процеси	6,9	0	0
5. Позаопераційні комунікації (РФ), %	12,9	20,8	19,0
– військове співробітництво і військово-	1,7	10,7	10,0

Складники структурних комунікацій (категорія аналізу)	Питома вага інформаційних матеріалів, яка припадає на складник структурних комунікацій		
	28.02.2022	11.03.2022	22.03.2022
цивільне співробітництво			
– наслідки військових операцій (людські, військові, матеріальні)	0,9	7,7	6,0
– наслідки військових операцій (економічні, технологічні, перспективні)	6,9	1,8	1,0
– безпека операцій	0	0	0
– переговорні процеси	0	0	0

Джерело: Власні розрахунки на підставі повідомлень телеграм-каналу

Інсайдер Україна

Навіть на підставі такої невеликої вибірки вдалося отримати досить цікаві, на нашу думку, висновки:

1) повнота комунікацій (на вищому рівні). Повідомлення стосуються всіх узагальнюючих категорій моделі – інтеракційних, операційних і позаопераційних. Вони повноцінно представлені в повідомленнях – питома вага змінюється в межах від 13% до 36%. Це стосується обох сторін конфлікту – як України, так і РФ. Найбільша питома вага в різні підперіоди припадає на позаопераційні комунікації України (35,2%), операційні комунікації РФ (29%) й інтеракційних комунікацій України (27,4%).

2) динаміка узагальнених комунікацій (на вищому рівні). На початку досліджуваного періоду найбільша увага приділялася позаопераційним комунікаціям України, у середині періоду – це інтеракційні комунікації України та операційні комунікації РФ, наприкінці періоду – операційним комунікаціям РФ та позаопераційним комунікаціям України. Такі акценти є цілком логічними – спочатку Україні необхідно було зорганізувати належну систему оборони і взаємодію в суспільстві, потім українське суспільство було стурбоване діями РФ у межах їхніх спеціальних операцій і психологічних операцій, а також треба було отримати підтримку серед західних країн й отримати належну допомогу від них, наприкінці періоду Україна найбільше концентрувалася на протидії операційним зусиллям РФ.

3) акценти в безпосередніх комунікаціях. Безпосередні комунікації можна поділити на 4 групи з погляду питомої ваги появи в повідомленнях:

– з найбільшою увагою (питома вага понад 12%) – це міжнародна підтримка України, військове і військово-цивільне співробітництво України, спеціальні і психологічні операції РФ;

– зі значною увагою (від 10% до 12%) – це наслідки операцій РФ для України (людські жертви й матеріальні та інші втрати), військове і військово-цивільне співробітництво РФ (насамперед із Білоруссю);

– приділяється увага (від 6% до 10%) – це психологічні та спеціальні операції України, переговорні процеси з погляду України, наслідки (як людські, так і економічні) військових операцій для РФ;

– увага практично не приділяється – насамперед це безпека операцій для України і РФ, зв'язки зі ЗМІ, публічна дипломатія т.і.

4) динаміка безпосередніх комунікацій. Тут конкретизується динаміка, вказана у висновку 2.

Зауважимо, що наведені висновки розглядаються нами винятково як гіпотетичні, і вони потребують підтвердження на більших масивах повідомлень. Це складатиме основу наших перспективних досліджень, мета яких – розроблення дієвої й чіткої концепції системи стратегічних комунікацій країни для її практичного використання в інтересах національної безпеки.

Джерела

1. В Академії СБУ презентували монографію про стратегічні комунікації в умовах гібридної війни. <https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3337964-v-akademii-sbu-prezentovali-monografiu-pro-strategicni-komunikacii-v-umovah-gibridnoi-vijni.html>

2. Сьогодні Україна не програє інформаційну війну Росії, а успішно протистоїть усім інформзагрозам, <https://armyinform.com.ua/2021/11/02/sogodni-ukrayina-ne-prograye-informacijnu-vijnu-rosiyi-a-uspishno-protystoyit-usim-informzagrozam/>

3. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу, 20 квітня 2022, <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiy-na-viyna-rosiyskyy-vplyv/31811302.html>
4. Листи кримчан: У Криму Росія програє інформаційну війну, 09 березня 2022, <https://ua.krymr.com/a/rosia-ukraina-viyna-krym-informatsiy-na-viyna/31744378.html>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. №47/2017. <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
6. Божук Л.В. Сутність явища «стратегічні комунікації». ПР як різновид стратегічного менеджменту / Національний авіаційний університет. 2022. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/53949>
7. Strategic communications and national strategy. Chatham House Report. <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf>
8. Ліпкан В. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. <https://goal-int.org/ponyattya-ta-struktura-strategichnix-komunikacij-na-suchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/>

Коцюба Владлена, аспірантка кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу, спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Антоніна Шуляк, науковий керівник, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу, декан факультету міжнародних відносин

БРЕНД «UKRAINE NOW» ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

На початку грудня 2021 року у Києві відбувся перший форум зі стратегічних комунікацій в Україні. Організатором *Kyiv Startcom Forum* був Центр стратегічних комунікацій створений при Міністерстві культури та інформаційної політики України. У роботі даного форуму взяли участь дипломати НАТО та ЄС, українські посадовці та представники українських громадських організацій, які спеціалізуються на стратегічних комунікаціях та боротьбі з дезінформацією. Як заявив під час свого виступу керівник Центру стратегічної комунікації, Ігор Соловей, стратегічні комунікації являються основним інструментом протидії гібридним загрозам. Так як зовнішня агресія окрім військового характеру, часто може бути й економічною, інформаційною чи культурною [1].

Метою цього форуму були обмін та вдосконалення підходів до стратегічних комунікацій, а також формування стійкості на державному рівні в Україні та країнах-партнерах з НАТО у Східній Європі. Експерти розглядали ефективні шляхи співпраці між державою та громадянським суспільством у питанні забезпечення консолідованої реакції суспільства на дезінформацію [2]. Варто пам'ятати, що комунікація – це двосторонній процес, а не одностороння передача інформації. Тому для успішного спілкування необхідний чуйний зворотній зв'язок. Якщо аналізувати стратегічні комунікації, як управлінський підхід, то тут комунікації відіграють роль інструменту досягнення цілей або реалізації завдань для налагодження конструктивного діалогу та партнерства у певній громаді (між владою, громадськістю чи бізнесом) [3].

Якщо ж підійти до аналізу поняття стратегічних комунікацій більш узагальнено, то можемо схарактеризувати його як політику із впровадження інформаційної активності всередині певної інституції, між різними органами державної влади чи громадськими організаціями. А отже, коротко кажучи, це здатність залучати аудиторію на свій бік та створювати сприятливі умови для реалізації власних інтересів [4]. Одним із сучасних та дієвих інструментів стратегічних комунікацій в Україні являється реалізована у 2018 році Урядом маркетингова компанія Ukraine NOW.

Мета цієї компанії сформувати бренд України у світі та залучити в країну інвестиції, а також покращити туристичний потенціал. До підготовки кампанії бренду Ukraine NOW було залучено 27 експертів комісії з питань популяризації України у світі. Перед ними повстало завдання створити бренд, який продемонструє привабливість України для туризму, бізнесу та культурної взаємодії. Для цього було зібрано максимальну кількість даних та матеріалів. Сама думка створення такого бренду появилася після проведення дослідження за підтримки британського уряду. Дослідження стосувалося тематики того, як сприймають Україну за кордоном. Результати показали, що найпопулярніші асоціації з Україною – це «корупція», «революція», а також «бойові дії».

Цікавим виявилось те, що люди, які ні разу не були в Україні, бачать українців нетолерантними, агресивними і закритими. Проте такий образ є результатом того, що люди чують та бачать у новинах. Саме це перешкоджає привабити туристів та приходу інвестицій у країну. Натомість ті, хто побував в Україні хоча б раз, змінюють своє ставлення по відношенню до українців. Вони відзначають багато позитивних рис українського народу: гостинність, чудові краєвиди, архітектуру та культуру. Для того, щоб змінити уявлення про українців на глобальному рівні та заохотити більше людей та народів завітати до України, потрібен дієвий інструмент стратегічних комунікацій, а саме бренд країни. Він повинен продемонструвати Україну як відкриту сучасну країну, де все найцікавіше відбувається саме зараз – «NOW».

Слово «зараз» є ключовим для України. Сучасні українці діють та створюють саме зараз нові компанії, нові прогресивні бізнеси, нові ресторани та кафе, фестивалі та культурні заходи, нові заводи та фабрики, нові креативні академії чи інноваційні технопарки. І власне необхідно привернути увагу таких же сучасних людей зі всього світу, зокрема інвесторів та туристів. За результатами досліджень саме магічне слово «NOW» дуже приваблює бажану аудиторію. Саме на цьому і полягає дана кампанія та ідея бренду, що в свою чергу є важливим та ключовим інструментом стратегічних комунікацій України. З цим брендом Україна зможе відкрити багато нових можливостей та налагодити тісний контакт та співпрацю з різними цільовими аудиторіями по всьому світу.

На логотипі даного бренду жовтим маркером виділено головне слово - «NOW», а синім кольором позначено едемент, який за формою нагадує сповіщення, що часто можна побачити у соцмережах. Логотип бренду є дуже легким у використанні, так як побудований він із базових геометричних форм. Прості елементи стилю підходять для будь-якого предмету, приклади чого будь наведені нижче. Логотип постійно трансформується, а елементи можуть змінювати своє положення чи форму та адаптуватися відповідно до формату носія. Для бренду Ukraine NOW був спеціально створений новий український шрифт – Ermilov (сучасний масивний геометричний гротеск з особливими скосами у крутих літерах). Стратегічною метою даного бренду являється захоплення уваги мешканців світових столиць зовнішньою рекламою України, що поведе за собою притік нових інвесторів та туристів. Так, наприклад, аеропорт Хітроу або ж хмарочоси Гонконгу можуть стати рекламною площадкою для новоствореного бренду [5].

Простота логотипу дозволяє користуватися брендом як професійному дизайнеру, так і власнику кафе, який хоче поставити логотип на своє меню. Люди створюють офлайн та онлайн власні персональні логотипи, меми та стікери в Telegram. Зображення бренду використовують Міністерство інформаційної політики, Урядовий портал, офіс віце-прем'єрки з європейської та євроатлантичної інтеграції. Ukraine NOW використовується на багатьох міжнародних конгресах та івентах. Логотип Ukraine NOW використовується у комунікації українського стартапу дерев'яних конструкторів Ugears, який продаватиме свої іграшки в Disney. Брендинг України присутній також на сітілайтах на вулицях Лондона. Спільно з Vanda компанія KLEI розробили стікери з написом Ukraine NOW. Це дозволить донести інформацію про Україну до усього світу. До річниці впровадження безвізового режиму розроблено логотип бренду на біометричний паспорт [6].

А, отже, бренд та брендбук Ukraine NOW є сьогодні важливим інструментом стратегічних комунікацій України. Він є надзвичайно відкритим, що означає він не потребує жодного дозволу держави на використання. Достатньо завантажити елементи та вільно використовувати цей бренд, наприклад, наклеїти на автомобіль, телефон, паспорт або ж додати до пакування своїх товарів чи оформлення послуг, брендуння стенду ітд. Даний бренд допомагає Міністерству культури та інформаційної політики України популяризувати державу на міжнародній арені та популяризувати українські туризм, культуру, привабливість та цінності [7].

Джерела

1. Стратегічні комунікації – важливий елемент національної безпеки, <https://spravdi.gov.ua/strategichni-komunikacziyi-vazhlyvyj-element-naczionalnoyi-bezpeky-solovej/>
2. Міжнародний форум зі стратегічних комунікацій в Україні. День другий, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3364783-miznarodnij-forum-zi-strategicnih-komunikacij-v-ukraini-den-drugij.html>
3. Комунікаційна стратегія громади: тренд чи необхідність?, <http://europrojects.org.ua/2020/04/14/communication-strategy/>
4. Як стратегічні комунікації допомагають Україні налагодити міжнародну співпрацю з протидії ворожій дезінформації, <https://armyinform.com.ua/2021/12/09/yak-strategichni-komunikacziyi->

dopomagayut-ukrayini-nalagodyty-mizhnarodnu-spivpraczyu-z-protydiyi-vorozhij-dezinformacziyi/

5. Ukraine NOW Новий брендинг України, <https://banda.agency/ukrainenow/>
6. Banda i Red Dot: Як живе брендинг Ukraine NOW, <https://www.the-village.com.ua/village/business/case/275307-ukraine-now-banda-red-dot-2018#:~:text=%D0%91%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%2C%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%94%D1%8E%20Banda,%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%20%D1%96%20%D0%B3%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%3A%20Ukraine%20NOW>
7. Брендбук Ukraine NOW можна скачати на сайті МІП, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2546037-brendbuk-ukraine-now-mozna-skacati-na-sajti-mip.html>

Наталія Пальоха, аспірантка першого року навчання факультету міжнародних відносин

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Антоніна Шуляк, доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ УКРАЇНИ ТА СВІТУ ПРОТИ РОСІЇ

24 лютого 2022 рік – початок повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Дата, яка назавжди закарбується у пам’яті не лише кожного українця, але і будь-кого із світового суспільства. Безжальне «визволення» українського народу, що супроводжується його геноцидом та викорінення усього українського на шляху до «руського мира» та «освободителів» побачив весь світ. Вкотре ми доводимо про незламну міць та силу духу українського народу, про сильну та незалежну Україну.

В основі активних бойових дій, в тилу активно діє культурний фронт – довгостроковий стратегічний вплив на суспільство через мистецтво. Весь культурний світ допомагає та підтримує Україну у боротьбі проти агресора через музику, літературу, соціальні акції, вірші, перформанси, концерти, виставки та багато іншого.

Зокрема, Росія втратила місця у низці органів у системі ООН. Членів від Росії не перебрали до Комітету ООН з питань неурядових організацій, Бюро дитячого фонду ООН та «ООН-Жінки». А серед представників Постійного форуму корінних народів місце Росії зайняла Україна. Нашу країну презентуватиме представник кримських татар Сулейман Мамутов [13].

Представники культурних організацій у своїх зверненнях засудили повномасштабне вторгнення Росії на територію незалежної України та на знак солідарності з українським народом припинили будь-яку співпрацю з агресором. *«Ми одногосно засуджуємо порушення міжнародного права та українського суверенітету. Закликаємо до виведення всіх російських окупаційних військ та припинення агресивної військової діяльності на території України. Цим ми висловлюємо нашу повну підтримку українським колегам та всім громадянам України. Водночас ми відхиляємо усі отримані пропозиції на участь у російських виставках та в цілому припиняємо будь-яку співпрацю з російською федерацією»*, - зазначили представники **Інститут мистецтва і театру Чехії (The Arts and Theatre Institute)** [21].

Словацький інститут кіно (The Slovak Film Institute) також засудив агресію російської федерації проти України та виразив солідарність з українським народом. *«Для нас немислимо, що життю наших українських колег, як і всьому народу України, загрожує пряма небезпека. Словацький інститут кіно на знак солідарності з Україною призупиняє будь-яку діяльність на території росії та білорусі, відмовляється від участі у кінозаходах та кінофестивалях. Ми також призупиняємо всю презентаційну діяльність російського та білоруського кіно на території Словацької Республіки»*, - йдеться у листі **Петера Дубецького (Peter Dubecký)**, директора Словацького інституту кіно. Словацький

інститут кіно також закликав усіх партнерів наслідувати прикладу та призупинити будь-яку діяльність на території зазначених країн [9].

У свою чергу, Литовська рада з питань культури висловлює свою підтримку Україні та припиняє фінансування культурних проєктів, що були пов'язані з росією та білоруссю.

«Ми на зв'язку з культурними фондами Латвії та Естонії, з якими спільно керуємо Балтійським культурним фондом. Наша позиція чітка та єдина, чого мені не вистачало, коли я мала справу з глобальною міжнародною мережею фінансових установ такого типу. Усі три організації, що фінансують культуру Балтії, розривають зв'язки з російською федерацією, припиняють фінансувати існуючі проєкти та відмовляються інвестувати у нові. Єдине вікно, яке залишається відкритим для обговорення, – це вікно для активної опозиції, включно з поширенням звернення від Українського культурного фонду», – сказала **Аста Пакаркліте**, голова Литовської ради з питань культури [22].

В рамках підтримки українського народу у всьому світі відбуваються міжнародні соціальні акції, серед них:

1. У Берліні (Німеччина) величезна кількість людей провела акцію на підтримку України. Вони закликали Захід припинити торгівлю енергоресурсами з країною-агресором. Такі ж самі протести пройшли біля посольства Німеччини у Вільнюсі та біля парламенту Грузії. Люди проектували на собі той жах, який світ побачив у Бучі та інших українських містах, які страждають від путінських рашистів [3].

2. У Кракові (Польща) відбувся Марш Матерів. Це мирна хода, якою українські мами, привертають увагу суспільства європейських міст, в яких знайшли прихисток, до трагедії дітей в Україні. Під час Маршу жінки у руках тримали заплямований згорток, як символ загублених окупантом дитячих життів та понівечених доль. Вбивства, поранення, знущання, наруга та згвалтування дітей від рашистами, що стаються щодня. Чужих дітей не буває!

Убитий малюк в Україні сьогодні – це той самий малюк, якого можуть убити в Польщі, Італії, Франції чи будь-якій іншій країні Європи завтра [4].

3. Глава Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен повідомила, що у Варшаві на глобальній акції зі збору коштів **Stand Up for Ukraine** вдалося зібрати **10,1 млрд євро** [1].

4. У Гельсінкі (Фінляндія) організували акцію на згадку про загиблих у Маріуполі дітей. На Вокзальну площу у столиці принесли дитяче взуття, присутні також написали на асфальті слово «діти» різними мовами [15].

5. **В Естонії протестували проти зґвалтувань українських жінок і дітей російськими солдатами.** Перед посольством Росії у Таллінні (Естонія) вишикувались близько 20 жінок з пакетами на голові, зав'язаними руками та «кров'ю» на білизні. Таким чином організатори акції намагалися донести, що солдати РФ гвалтують та вбивають безневинних жінок і дітей в Україні [17].

6. У столиці Австрії – **Відні, пройшла акція на підтримку Маріуполя.** Там білими мішками виклали напис «Дети», аби вшанувати пам'ять мирних, які загинули під час авіабомбардування Драматичного театру. Також у столиці Австрії пройшов **протест проти сексуальних злочинів російських окупантів.** Жінки одягли саморобні білі плаття зі слідами «крові» та лягли посеред площі [14].

7. **На Алеї Зірок в Лос-Анджелесі (США) залунала українська пісня «Ой у лузі червона калина»** під час якої відбувся невеликий перформанс – дівчата та хлопці в жовтих футболках та синіх стрічках на зап'ясті станцювали запальний танець [16].

8. У **Парижі (Франція) люди вийшли на мітинг проти російського вторгнення в Україну,** а в місті Перт (Західна Австралія) пошили великий прапор України, на якому всі бажаючі можуть залишити побажання чи слова підтримки. Після його заберуть до Берліна, звідти він потрапить до Лондона, тоді в США та інші країни світу. Врешті знамено завершить свою подорож у Києві [18].

Представники аудіовізуального мистецтва виражають підтримку Україні через:

1. У Франції скасували фестиваль російського кіно, де брали участь фільми Сергія Лозниці. Кінофестиваль мав огидну назву «Від Львова до Уралу». Українська культура не може мати нічого спільного з російськими пропагандистськими «матрьошками» [19].

2. У Туреччині на благодійному кіномарафоні покажуть три українські фільми: «Толока», «Анна» й «На своїй землі». Глядачі дивитимуться стрічки українською мовою з турецькими субтитрами [10].

3. У мережі з'явився фільм «**Fairytale**» **about the WAR**. Стрічка розповідає про перші тижні повномасштабного російського вторгнення в Україну. У кінороботі зібрано величезну кількість фактів і доказів російської агресії в Україні. Фільм створений на перетині документалістики та художнього кіно, без сухого викладу фактів, а з повноцінною сюжетною лінією. Це стрічка для всіх, хто ще не бачив усього масштабу жахів, що відбуваються зараз в Україні. Сценаристом, режисером монтажу, закадровим голосом та продюсером фільму виступив бандурист, композитор, засновник проекту розвитку сучасної бандури **Vandura Style** та гурту «Шпилясті кобзарі» Ярослав Джусь [20].

У літературній сфері понад 10 000 віршів за 15 днів від українців та іноземців отримав проєкт «Поезія вільних». Проєкт створено за підтримки Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки Міністерства культури та інформаційної політики та Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти. Вірші про війну, перемогу, силу українських захисників надсилали на 7 мовах: українською, російською, англійською, французькою, польською, литовською та білоруською [12].

Стартувала всесвітня кампанія **Stand Up For Ukraine** зі збору коштів на підтримку українців. Це стало відповіддю на заклик президента України Володимира Зеленського про підтримку України та українців. Зокрема, до ініціативи долучилися виконавці та музиканти з усього світу: **співачки Кеті Перрі, Селін Діон, Мадонна, американська акторка Еллен Дедженерес,**

рок-музиканти Оззі Осборн, Ленні Кравіц, ірландський рок-гурт U2 та інші [7].

1. Легендарний американський гурт «**Metallica**» відкрив збір коштів на сторінці фонду All Within My Hands Foundation у підтримку України. **Перший внесок у розмірі 500 тисяч доларів** зробили самі музиканти [5].

2. Легендарний британський рок-гурт Pink Floyd вперше з 1994 року випустить нову пісню на підтримку українського народу. Пісня Hey Hey Rise Up ("Гей, гей, вставай") вийде 8 квітня. Усі кошти від продажів підуть на гуманітарну допомогу для України. Записаний минулого тижня трек містить вокал українського музиканта Андрія Хливнюка (Бумбокс). «Ми, як і багато хто з країнців, відчуваємо лють і розчарування цього підлого акту вторгнення проти незалежної, мирної демократичної країни. Багато людей були вбиті однією з найбільших держав світу», - зазначив гітарист і вокаліст Pink Floyd Девід Гілмор, який має невістку з України [8].

3. Італійський рок-гурт Maneskin випустили пісню на підтримку України. #StandupforUkraine — це не просто назва пісні, це заклик до допомоги. Гурт закликає світ приєднуватися до них та підтримувати Україну, допомагати біженцям та забезпечувати гуманітарною допомогою [11].

4. **Британський гурт Portishead виступить на благодійному концерті в підтримку України 2 травня в Брістолі.** Для гурту Portishead виступ буде першим за сім років: *«Ми дуже раді підтримати народ України, виконавши кілька пісень на цьому заході».* Усі кошти з продажу квитків перерахують до благодійного фонду War Child, що допомагає дітям, які постраждали від війни [6].

5. Біллі Айліш доєдналася до кампанії Stand Up For Ukraine та присвятила українцям свою пісню Youг Power. На одному з концертів співачка підтримала українців і закликала людей зі всього світу поширювати інформацію про те, що зараз відбувається в Україні: *«Я не можу зробити багато, але я підтримую українців. Ця пісня була для них, я присвячую її народу України»* [2].

Джерела

1. Акція Stand Up for Ukraine зібрала понад 10 мільярдів євро — Урсула фон дер Ляєн. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/akciya-stand-up-for-ukraine-zibrala-ponad-10-milyardiv-yevro-ursula-fon-der-lyayyen-2033464.html>
2. Біллі Айліш присвятила українцям пісню Your Power зі свого останнього альбому. URL: <https://suspilne.media/227204-billi-ajlis-prisvatila-ukraincam-pisnu-your-power-zi-svogo-ostannogo-albomu/>
3. «Вимагаємо ембарго»: у Берліні відбулась демонстрація на підтримку України. URL: <https://suspilne.media/225996-vimagaemo-embargo-u-berlini-vidbulas-demonstracia-na-pidtrimku-ukraini/>
4. В усьому світі проходять Марші українських матерів. 10 квітня – у Кракові. URL: <https://naszwybir.pl/v-usomi-sviti-prohodyat-marshi-ukrayinskyh-materiv-9-kvitnya-u-krakovi/>
5. Гурт Metallica відкрив збір коштів в 1 мільйон доларів на підтримку України. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/news/10247-gurt-metallica-vidkriv-zbir-koshtiv-v-1-milyon-dolariv-na-pidtrimku-ukrayini>
6. Гурт Portishead виступить вперше за сім років – на благодійному концерті на підтримку України. URL: <https://suspilne.media/226527-portishead-vistupit-vperse-za-sim-rokiv-na-blagodijnomu-koncerti-na-pidtrimku-ukraini/>
7. Кампанія Stand Up For Ukraine є важливим внеском у підтримку України – Зеленський. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3453418-kampania-stand-up-for-ukraine-e-vazlivim-vneskom-u-pidtrimku-ukraini-zelenskij.html>
8. Легендарний Pink Floyd уперше за 30 років випустить нову пісню: вона присвячена Україні. URL: <https://glavcom.ua/country/culture/legendarnij-pink-floyd-upershe-za-30-rokiv-vipustit-novu-pisnju-vona-prisvjachena-ukrajini-836376.html>
9. «Лист Петера Дубецького (Peter Dubecký), директора Словацького інституту кіно» URL: <https://cineuropa.org/Files/2022/03/08/1646764872480.pdf>

10. На благодійному кіномарафоні у Туреччині 9 квітня покажуть три українські фільми. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3450884-na-blagodijnomu-kinomarafoni-u-tureccini-9-kvitna-pokazut-tri-ukrainski-filmi.html>
11. Переможці Євробачення-2021 MANESKIN випустили пісню на підтримку України. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/peremozhtsi-yevrobachennia-2021-Maneskin-vypustyly-pisniu-na-pidtrymku-ukra/>
12. «Поезія вільних»: Понад 10 000 віршів за 15 днів отримав новостворений поетичний проєкт. URL: <http://www.golos.com.ua/article/358361>
13. Росія втратила членство у низці органів ООН — її не переобрали. URL: <https://hromadske.ua/posts/rosiya-vtratila-chlenstvo-u-nizci-organiv-oon-yiyi-ne-pereobrali>
14. У Відні пройшла акція на підтримку Маріуполя. URL: <https://www.0629.com.ua/news/3370841/u-vidni-projsla-akcia-na-pidtrimku-mariupola-foto>
15. У Гельсінкі пройшла акція на згадку про загиблих у Маріуполі дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3454140-u-gelsinki-projsla-akcia-na-zgadku-pro-zagiblih-u-mariupoli-ditej.html>
16. У Лос-Анджелесі відбувся танцювальний флешмоб на підтримку України. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6526691.html>
17. У Таллінні жінки провели протест проти згвалтувань українок російськими окупантами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3456453-u-tallinni-zinki-proveli-protest-proti-zgvaltuvan-ukrainok-rosijskimi-okupantami.html>
18. У Франції пройшли багатотисячні мітинги на підтримку України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/5/7328621/>
19. У Франції скасували фестиваль російського кіно, де мали показати фільми Сергія Лозниці. URL: <https://detector.media/infospace/article/197931/2022-03-28-u-frantsii-skasuvaly-festyval-rosiyskogo-kino-de-maly-pokazaty-filmy-sergiya-loznytsi/>

20. Фільм "Fairytale" about the WAR про перші тижні повномасштабного російського вторгнення в Україну. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XKRkgduXoQA>

21. ATI canceled participation of the Russian national exposition at PQ 2023. URL: <https://www.idu.cz/en/news-and-current-events/news/2769-ati-canceled-participation-of-the-russian-national-exposition-at-pq-2023>

22. Lithuanian Council for Culture: Invitation to submit projects in support of Ukraine. URL: <http://www.ltkl.lt/en/news/594-lithuanian-council-for-culture-invitation-to-submit-projects-in-support-of-ukraine.html>

Віталій Терещук, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та міжнародного права Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ІНОМОВЛЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: НОРМАТИВНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІРИ

Медійний компонент зовнішньої політики Росії має досить догу історію, що бере свій початок від потужної радянської служби іномовлення та функціонування контрольованої СРСР Міжнародної організації радіомовлення та телебачення OIRT. З розпадом соціалістичного табору і самого Радянського Союзу припинила своє існування OIRT, а іномовлення було фактично згорнуте. Причинами цього були, з одного боку, відсутність достатніх ресурсів для підтримки повноцінної медійної присутності за кордоном, а також, на нашу думку, необхідністю переосмислення цілей та задач державного іномовлення в умовах постбіполярного світу, адже ідеологічно мотивована пропаганда часів Холодної війни в нових реаліях втратила сенс. Ця теза підтверджується подібними процесами з іномовленням західних країн (США, Великої Британії тощо), які у постбіполярний період у зв'язку зі зникненням необхідності

ведення пропагандистського мовлення на східноєвропейський і пострадянський регіон, закрили більшість відповідних служб.

Однак вже у другій половині 1990-х, коли в російському політичному, публіцистичному й академічному дискурсах дедалі частіше почали звучати тези про інформаційну війну Заходу проти Росії, західну медійну гегемонію тощо. Як зазначає Є. Кузнецова, «домінуючі позиції CNN, BBC, Euronews та Sky News на міжнародному новинному ландшафті сприймалися Росією та деякими іншими країнами як культурний імперіалізм, спрямований на пропаганду західних трактувань поточних справ» [11, с.100].

Незадовільний стан справ був констатований й у Концепції зовнішньої політики Російської Федерації, затвердженій Президентом РФ 28 червня 2000 року. Зокрема, в документі зазначається, що «Загрози... поглиблюються обмеженістю ресурсного забезпечення зовнішньої політики Російської Федерації, що ... звужує рамки її інформаційного і культурного впливу за кордоном» [3]. Серед пріоритетів зовнішньої політики у Концепції було зазначено, що «Важливим напрямом зовнішньополітичної діяльності Російської Федерації є доведення до широких кіл світової громадськості об'єктивної та точної інформації про її позиції з основних міжнародних проблем, зовнішньополітичні ініціативи та дії Російської Федерації... На передній план висувається завдання формування за кордоном позитивного сприйняття Росії, дружнього ставлення до неї. Невід'ємним елементом відповідної роботи повинні стати цілеспрямовані зусилля із широкого роз'яснення за кордоном суті внутрішньої політики Росії, процесів, що відбуваються в країні. Актуальним стає прискорений розвиток у Російській Федерації власних ефективних засобів інформаційного впливу на громадську думку за кордоном» [3].

Як наслідок, у 2000-х роках адміністрація В. Путіна почала робити активні кроки з покращення міжнародного іміджу Росії та посилення присутності країни в міжнародному медіа-просторі як елемент забезпечення інформаційної безпеки РФ. Зокрема, в 2005 році державним російським агентством «РИА

Новости» був заснований телеканал Russia Today. Задачами його діяльності було задекларовано «відображати російську позицію з головних питань міжнародної політики» та «інформувати аудиторію про події та явища російського життя» [2]. Початково телеканал концентрувався на поширенні позитивних новин про Росію за кордоном, але у 2008 році, провівши ребрендинг і змінивши назву на аббревіатуру RT, телеканал переорієнтувався на висвітлення новин в країнах світу. Акцент при цьому робився на політичних, соціальних, економічних проблемах, на критиці тих політиків, яких Росія вважає ворожими собі (див. [9]).

Головний редактор телеканалу Russia Today М. Сімоньян в одному зі своїх інтерв'ю доволі відверто зхарактеризувала зміни в інформаційній політиці RT та задачі каналу: «Коли ми запускалися, то робили тільки новини про Росію. Але дуже рано зрозуміли, що це шлях в нікуди. Тому що англомовних людей, яким цікаво було б в щоденному режимі дивитися новини про Росію, небагато. Таких людей в світі ну десять тисяч, ну п'ятдесят, ну нехай навіть сто. Ця кількість не варто того, щоб держава витратила такі гроші... Тому ми стали робити канал, альтернативний мейнстріму. ... ми поставили собі за мету робити канал, який розповідав би ті історії, які в мейнстрімі не побачиш. Не тому, що мейнстрім намагається щось приховувати від людства. Просто те, що ти бачиш, залежить від того, де ти стоїш. Коли CNN і BBC бачать, що в Лівії розбився безпілотник НАТО, і весь день у них це головна новина, ми бачимо, що в цей же день в Лівії загинули 13 людей з однієї родини, серед них шестеро дітей», «Ми, до речі, вже давно позиціонуємося в світі як канал RT. Хоча ми, загалом, не приховуємо, що це скорочення від Russia Today. Але самі слова ми з логотипу прибрали. Щоб не відлякувати аудиторію», «Зараз ні з ким не воюємо. А ось в 2008 році воювали. Міністерство оборони воювало з Грузією, а інформаційну війну вели ми, причому з усім західним світом» [1].

Такі трансформації збіглися та, ймовірно, є наслідком посилення уваги російського керівництва до використання своїх міжнародних ЗМІ у пропагандистських цілях. Це знайшло відображення й у новій Концепції

зовнішньої політики РФ, затвердженій 12 липня 2008 року, у блоці «Інформаційний супровід зовнішньополітичної діяльності» якої було зазначено: «В рамках публічної дипломатії Росія буде домагатися свого об'єктивного сприйняття в світі, розвивати власні ефективні засоби інформаційного впливу на громадську думку за кордоном, забезпечувати посилення позицій російських засобів масової інформації у світовому інформаційному просторі, надаючи їм необхідну для цього державну підтримку...» [4]. Без змін таке формулювання лишилося і в наступній Концепції зовнішньої політики РФ, затвердженій 12 лютого 2013 року (див. [5]).

Симптоматичні зміни з'явилися у Концепції зовнішньої політики РФ, затвердженій 30 листопада 2016 року (є чинною на даний час), в якій цей пасаж був викладений у такій редакції: «Росія домагається об'єктивного сприйняття її в світі, розвиває власні ефективні засоби інформаційного впливу на громадську думку за кордоном, сприяє посиленню позицій російських **і російськомовних** (виділено нами — *В.Т.*) засобів масової інформації в світовому інформаційному просторі, надаючи їм необхідну для цього державну підтримку...» [6]. Таким чином, Росія відкрито проголосила, що розглядає російськомовні мас-медії (вочевидь, не лише власне російські) як важливий інструмент реалізації своєї зовнішньої політики. Також у Концепції 2016 року «зміцнення позицій російських засобів масової інформації та масових комунікацій в глобальному інформаційному просторі і доведення до широких кіл світової громадськості російської точки зору на міжнародні процеси» включено до переліку основних задач зовнішньополітичної діяльності РФ.

На сьогоднішній день в мережу RT входять такі телеканали: англomовний глобальний канал RT International, арабомовний канал RT Arabic (запущений у 2007 році), іспаномовний RT en español (2009 р.), франкомовний канал RT France (2017 р.), орієнтований на США англomовний канал RT America (2010 р.), орієнтований на Велику Британію канал RT UK (2014 р.), а також два документальні телеканали RT Documentary (RTD) відповідно англійською та

російською мовою (2011 р.). Інформація також поширюється через багатомовний портал RT, який, окрім зазначених мов мовлення, має також німецькомовну версію. Такий «набір» можна розглядати як свого роду профіль пріоритетних для Росії в контексті впливу на громадську думку цільових аудиторій — західний світ та арабський світ. Також привертає увагу відсутність у мережі RT синомовного телеканалу, при тому що ЗМІ іномовлення провідних країн світу, такі, як Voice of America, BBC World Service, Radio France Internationale, Deutsche Welle мають у своїй мережах служби китайською мовою. Це, ймовірно, свідчить про антизахідну спрямованість пропагандистської машини Росії (і, можливо, про небажання конфліктувати з КНР, яка б напевне сприйняла спроби впливати на громадську думку свого населення як безумовно недружній крок).

«Антизахідність» діяльності міжнародних кремлівських ЗМІ підтверджують й дослідники. Приміром, автори одного з них, аналізуючи широкий спектр академічних праць, доповідей аналітичних центрів, журналістських публікацій, показують, що у більшій частині джерел мережа RT вважається відверто антиамериканською, що має на меті підірвати глобальний порядок під керівництвом США, намагаючись виправдати політику російського уряду та створити образ Росії як лідера глобального опору США; що RT «процвітає завдяки постійним атакам на лицемірство Заходу та підтримці лідерства Путіна», «одночасно проектуючи образ Росії як країни, що швидко рухається вперед, загрожуючи ... порушити гегемонічний баланс сил» [10].

Зростання агресивності у зовнішньополітичній діяльності Росії супроводжувалося посиленням використання іномовлення для інформаційної підтримки акцій Росії за кордоном. Досить показовим в цьому плані є інтерв'ю В. Путіна телеканалу RT у червні 2013 році, під час якого російській очільник зауважив, що задачею цього каналу є не просто забезпечити неупереджене висвітлення подій в Росії, але й спробувати зламати англосаксонську монополію у глобальних інформаційних потоках (див. [12]). Реалізація цієї стратегії утілилася у створенні указом президента РФ від 9 грудня 2013 року

Міжнародного інформаційного агентства «Россия сегодня» (див. [8]). На думку експертів, це було реакцією російського керівництва на події в Україні (Євромайдан) та бажанням посилити зовнішньополітичну пропаганду (див., наприклад, [7]). Нині в мережу МІА «Россия сегодня» входять інформаційне агентство РИА Новости, веб-портал ИноСМИ.ru (публікує перекладені російською мовою повідомлення зарубіжних ЗМІ), веб-портал Украина.ру (публікує матеріали, пов'язані з Україною), а також створене у 2014 році агентство Sputnik, орієнтоване на інформування зарубіжних аудиторій (через інтернет-ресурси та радіомовлення).

Таким чином, наприкінці 2000-х – на початку 2010-х років Росія сформувала наступальну систему іномовлення, з відповідним інституційним (мережі інформаційних агентств та засобів масової інформації) та нормативним забезпеченням.

Джерела:

1. Габуев А. Нет никакой объективности // Коммерсантъ. 2012, 7 квіт. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/1911336> (дата звернення: 23.03.2021)
2. Имидж России собираются улучшить при помощи нового телеканала // Лента.Ру. 2005, 6 черв. URL: <https://lenta.ru/news/2005/06/06/channel/> (дата звернення: 28.03.2021)
3. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации 28 июня 2000 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901764263> (дата звернення: 13.05.2022)
4. Концепция внешней политики Российской Федерации. 12 июля 2008 года. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/news/785> (дата звернення: 23.03.2021)
5. Концепция внешней политики Российской Федерации. 12 февраля 2013 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/499003797> (дата звернення: 13.05.2022)
6. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 30 ноября 2016 года N 640. URL: <https://docs.cntd.ru/document/420384312> (дата звернення: 13.05.2022)

7. Кречетников А. Реформа РИА Новости - ответ Майдану? // BBC News Русская служба. 2013, 9 груд. URL: https://www.bbc.com/russian/russia/2013/12/131209_putin_decree_ria (дата звернення: 12.05.2022)
8. О некоторых мерах по повышению эффективности деятельности государственных средств массовой информации: Указ Президента Российской Федерации от 09.12.2013 г. № 894. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/37871> (дата звернення: 12.05.2022)
9. Рутенберг Дж. RT, Sputnik и новая российская теория войны. Как Кремль создал идеальное информационное оружие 21 века и почему его невозможно остановить // The New York Times. 2017, 13 верес. URL: <https://www.nytimes.com/2017/09/13/magazine/rt-sputnik.html> (дата звернення: 28.03.2021)
10. Crilley Rh., Gillespie M., Vidgen B., Willis A. Understanding RT's Audiences: Exposure Not Endorsement for Twitter Followers of Russian State-Sponsored Media // The International Journal of Press/Politics. 2021. DOI: 10.1177/1940161220980692
11. Kuznetsova E. Framing and counter-framing in world politics: the case study of Russian International Broadcasting, RT. (Unpublished Doctoral thesis, City, University of London). 2018. URL: https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/20909/1/Kuznetsova%2C%20Elizaveta_Redacted.pdf (дата звернення: 10.05.2022)
12. Putin talks NSA, Syria, Iran, drones in RT interview (FULL VIDEO) // RT World News. 2013, 12 черв. URL: <https://www.rt.com/news/putin-rt-interview-full-577/> (дата звернення: 12.05.2022)

Андрій Моренчук, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Андрій Моренчук (мол.), аспірант спеціальності «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНІЇ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Стратегічні комунікації стають вкрай важливими для Японії в контексті зростання потужності Китаю, гібридних безпекових загроз в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, ядерної програми Північної Кореї. Хоча й не розроблено чіткі формальні рамки Страткому, однак Японія має добре розвинутий апарат публічної дипломатії. (яка є одним з інструментів стратегічних комунікацій – *автори*). Японський уряд має своє особливе розуміння публічної дипломатії: безпосередні зв'язки з громадськістю, а не власне стратегію, хоча насправді суть адвокації політики в публічній дипломатії де-факто є стратегічною комунікацією. На думку Ч. Аої, пацифістська Конституція Японії визначає діапазон комунікаційної діяльності, який є більш обмеженим у порівнянні з іншими державами [1, с. 72].

Пріоритети й напрями публічної дипломатії визначає Офіс Прем'єр-міністра й вона (дипломатія) має дві інтенції: посилити розуміння політики Японії й покращити імідж держави за кордоном. Отож, практичними завданнями публічної дипломатії є: 1) формування й передача «належного іміджу» Японії, 2) просування про-японських і японських експертів; 3) пропагування розмаїття привабливих «принад» Японії [3].

Перше з цих завдань найбільше подібне до стратегічної комунікації. Згідно з Міністерством закордонних справ Японії, передача «належного іміджу» означає «створення відповідних повідомлень та стратегічне залучення до передачі цих повідомлень зовнішній аудиторії, зважаючи на характер цілі та час повідомлення, водночас пам'ятаючи про методи комунікації та мову повідомлення» [3]. Основними темами комунікаційної діяльності з просування

належного іміджу є міжнародна безпека, історичні питання, територіальна цілісність. Діяльність включає промови Прем'єр-міністра чи Міністра закордонних справ на різноманітних конференціях з широкого кола безпекових питань і нинішньої політики Японії. У цих виступах основні меседжі стосуються безпекового середовища в Східній Азії, політики Японії з активного сприяння миру, правових основ міжнародної безпеки [3].

Розгляд історичних питань охоплює прямі відповіді представників японського уряду на різні інтерпретації історичних подій, запропоновані практиками, журналістами чи науковцями. Сьогодні японський уряд більш голосно протестує проти того, що він сприймає як «неправильні» або «спотворені» погляди на Японію, бо попередній досвід мовчання з цього приводу наочно продемонстрував, що така поведінка не обов'язково призведе до кращого іміджу Японії [1].

Стосовно питання територіальної цілісності, то Японський уряд розробив численні брошури, відео та веб-сайти, щоб оприлюднити свою позицію. Проте чиновники визнають, що слід подбати про те, щоб не зобразити суперника надмірно негативно чи провокаційно. Натомість, матеріали повинні викладати позиції уряду у простій формі, щоб сприяти загальному розумінню цих позицій і використовувати гарний імідж, який створила для себе Японія, наприклад, підкреслюючи верховенство права та світовий порядок, заснований на правилах, який Японія підтримує.

Свого часу Адміністрація Сіндзо Абе зосередила увагу на ідеї «стратегічної зовнішньої передачі», щоб комунікувати з ключових повідомлень політики більш стратегічно й більш активно [3].

Враховуючи той факт, що публічна дипломатія охоплює практично всі сфери державної політики, а отже, включає величезну кількість інформації, пріоритети японської стратегічної комунікації можуть легко стати туманними в сприйнятті громадськості. Медіа, як правило, приділяють увагу суперечливим питанням, наприклад, візити політиків до храму Ясукуні або дипломатичний конфлікт після цього, який публічно розгортався в пресі, викликаючи

плутанину щодо намірів Японії. Пріоритетом японської публічної дипломатії є просування розуміння основних цілей зовнішньої політики Японії, а саме, підтримання та просування порядку, заснованого на правилах у Північній та Південно-Східній Азії з фокусом на захисті відкритих і стабільних морів; вирішення різноманітних територіальних суперечок і особливо питання мілітаризації Південно-Китайського моря.

Гасло Адміністрації Абе «проактивний внесок у мир» несе це повідомлення, сподіваючись сформуванню готовності нації брати активнішу роль у міжнародній безпеці. Політика також має на меті продати світовій аудиторії образ Японії як ключового союзника і партнера націй, об'єднаних нормами демократії та свободи. Нинішня політика полягає у виконанні заявлених цілей та необхідного внеску в міжнародні операції в таких галузях, як колективна оборона та безпека. Зміни відповідних законів, які відбулися в 2015 р., включають положення про активний внесок у колективну оборону та міжнародний мир загалом, дозволяючи Силам самооборони Японії (JSDF) надавати матеріально-технічну підтримку силам коаліції. Іншими прикладами є участь в миротворчих операціях ООН, тепер з новими повноваженнями JSDF для проведення обмеженого захисту цивільного населення (так званих операцій «поспіху та порятунку»), посиленого та більш стратегічного використання Офіційної допомоги Японії для розвитку (ODA - Japan's Official Development Assistance) тощо [1, с. 80].

У певному сенсі формулювання «проактивного внеску в мир», ідеї, яка мала кілька попередників у попередні два десятиліття, є спробою японського уряду домовитися про перехід від того, що називали пасивним пацифізмом минулої епохи до більш активної, міжнародної політики безпеки [2]. Японський уряд розумів велику потребу підтримки внутрішньої аудиторії, тому всередині країни робилися спроби пояснити японській громадськості, як після закінчення останньої війни Японія стала економічно потужною державою, яка поступово збільшувала свій внесок у світову стабільність і процвітання через торгівлю, Офіційну допомогу Японії для розвитку, безпеку людини та підтримання миру.

Наратив «японська ідентичність» є відповіддю на наратив про «міжнародну систему», який стверджує, що баланс сил в азійському регіоні (і за його межами) швидко змінюється внаслідок зростання могутності Китаю. Щоб запобігти зростанню Китаю, який може змінити міжнародну систему не на користь Японії, Японія повинна представити нову ідентичність, яка звертається до своїх союзників і партнерів, і яка згуртовує підтримку з боку внутрішньої аудиторії [2].

Обидва згадані наративи підкріплені зобов'язаннями Японії покращувати двосторонні й багатосторонні відносини через оборонне співробітництво також.

Отож, японський StratCom насамперед приймає форму публічної дипломатії, де важливу роль відіграє «повідомлення через справи» («messaging via deeds»). Однак, управління стратегічними комунікаціями – складний процес, адже необхідно збалансувати різні фактори, включаючи швидко мінливий міжнародний баланс сил, негативну історичну спадщину та прихильність до активної політики, орієнтованої на майбутнє.

Джерела

1. Aoi Chiyuki. Japanese Strategic Communication: its Significance as a Political Tool. *Defence Strategic Communications*, Vol.3, Autumn 2017, pp. 71-102.

2. Nihon Kokusai Forum. “*Sekkyokuteki heiwashugi to Nichi-Bei domei no arikata*” [*Proactive Pacifism and the Future of US-Japan Alliance*]. Tokyo: Nihon Kokusai Forum Seisaku Inkai, 2011.

3. Public Diplomacy. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, https://www.mofa.go.jp/policy/culture/public_diplomacy.html

Сергій Кулик, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)

БЛАГОДІЙНІ МАТЧІ ФУТБОЛЬНОГО КЛУБУ «ДИНАМО» (КИЇВ) У КРАЇНАХ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО PR УКРАЇНИ

У межах серії благодійних ігор, які проводили під гаслом «Матч за Мир! Зупинимо Війну!» футбольний клуб «Динамо» (Київ) протягом 12 квітня – 13 травня провів сім зустрічей. В умовах запровадження воєнного стану в Україні, футболісти клубу отримали спеціальний дозвіл від вищого керівництва нашої держави у повному складі виїхати за кордон. Ідея благодійного туру належить головному тренеру – румуну М. Луческу. Її підтримали керівництво клубу та один із найбільших медіа холдингів у Східній Європі – «1+1 media». Усі фінансові витрати в межах проєкту покривав ФК «Динамо». Проєкт реалізували за сприяння Міністерства закордонних справ, Міністерства культури та інформаційної політики та Міністерства соціальної політики України. Співорганізатором благодійного туру «Динамо» був також М. Радущкий. Мета проведення цих матчів – інформування міжнародної спільноти про жахливу війну в Україні та збір коштів для підтримки українців, які постраждали від війни з російським агресором [1].

Автор виділив такі загальні особливості проведення матчів ФК «Динамо» під час благодійного турне:

1) вони проходили у різних країнах Європи: Варшава (Польща), Туреччина (Стамбул), Клуж-Напока (Румунія), Дортмунд (ФРН), Загреб (Хорватія), Таллінн (Естонія), Базель (Швейцарія);

2) українська команда всі матчі проводила на домашніх аренах суперників, а це, за деякими винятками, – центральні стадіони країн. Поєдинок з «Борусією» відбувся на найбільшому стадіоні у ФРН – «Signal Iduna Park», який вміщує 81.365 глядачів, з «Динамо» – на найбільшій спортивній арені Хорватії – «Maksimir», а стадіон «Легії» – «Stadion Wojska Polskiego imienia Marszałka Józefa Piłsudskiego» вміщує понад 31 тис. осіб;

3) усі товариські матчі «Динамо» транслювали в прямому ефірі українські та європейські теле-, Інтернет-канали;

4) українські та закордонні ЗМК помістили численні репортажі про матчі, прес-конференції, інтерв'ю з гравцями, тренерами, керівництвом клубів, а також їхні зустрічі з українськими біженцями;

5) символічна вартість квитків для глядачів. Для українських біженців вони були безкоштовні; громадяни України також могли забронювати он-лайн безкоштовний квиток. Можна було придбати благодійний квиток без присутності і колекційні квитки. Це сприяло більшому залученню глядачів на трибуни стадіонів і до телетрансляцій;

6) до, під час та після матчів представники клубів збирали кошти на розв'язання найгостріших гуманітарних проблем, що виникли через повномасштабну війну Росії проти України.

В умовах війни результати у таких матчах – не головне. Автор виділив політичний, інформаційний, економічний, історичний, мовний, соціальний, спортивний, мистецький і морально-вольові аспекти цих матчів. Автор аргументовано стверджує, що благодійне турне українського футбольного клубу країнами Європи позитивно вплинуло на імідж українських та європейських клубів, футболу, країн загалом, ставлення українців і народів Європи один до одного.

Таблиця

Елементи міжнародного PR України під час проведення благодійних матчів «Динамо» (Київ) у країнах Європи

Міжнародний PR	Практична діяльність
Політичні аспекти	
Вияв поляками підтримки народу України	9 квітня, під час матчу 28-го туру чемпіонату Польщі між «Лехом» та «Легією» фанати «Легії» вивісили банер. На величезному полотні – зображено президента РФ В.Путіна у футболці ФК «Спартак» (Москва) із петлею на шиї. Увесь матч вболівальники скандували фразу: «Ruska kurwa» [2] і спалили банер. Віце-голова з міжнародних питань Польського футбольного союзу М. Гольба: «Ця ініціатива – дуже

	важлива, тому ми будемо підтримувати, будемо допомагати, аби таких ініціатив було якомога більше» [3]
Визнання активної підтримки України Польщею	Перший матч «Динамо» у благодійній серії – із ФК «Легія». У цій грі капітаном «Легії» був українець І. Харатін
Визнання країнами Європи злочинних дій РФ в Україні	Проведення «хвилини мовчання» перед матчами на вшанування жертв війни
Боротьба з фейками і упередженнями щодо подій в Україні, вцілілих, біженців, військових	У відповідь на висловлювання президента ФКСБ («Стяуа», Румунія) Д. Бекалі, який назвав український полк «Азов» «нацистським», «Динамо» відмовилося грати з клубом. Новим суперником «Динамо» обрало «ЧФР 1907 Клуж»
Політизація (українізація) українського футболу і руху фанатів – звинувачення братів Суркісів у проросійській позиції.	Ультрас «Легії» – Nieznani Sprawcy виступили із заявою, в якій засудили власників «Динамо» братів І. та Г. Суркіса. «Власники «Динамо», брати Суркіси, завжди були проросійськими та співпрацювали з російськими політиками та лобістами. Г. Суркіс був членом забороненої в Україні проросійської політичної партії. Після початку війни Суркіси втекли з України з грошима. Попри заяву Суркісів про допомогу українським лікарням та дитячим будинкам, жодних доказів будь-якої підтримки немає». «Ми вирішили не брати участь у цьому матчі. Звертаємося до керівництва «Легії» з проханням перерахувати дохід від цього матчу на рахунок перевіреного фонду, а не на рахунок власників «Динамо», проросійських братів Суркісів» [4]. Підсумок: кошти перерахували на рахунок Посольства України у Варшаві. Звідти гроші спрямували на підтримку організацій, які допомагають українським біженцям у Польщі
Інформування громадськості про діяльність проросійських політичних партій в Україні і заборону їхньої діяльності	У відповідь фанам І. Суркіс заявив, що було обумовлено заздалегідь, що «всі фінансові кошти, отримані за продаж квитків, атрибутики, реклами тощо, розподіляє клуб, який є господарем поля» [5]
	Ультрас «Динамо» звернулись до фанатів європейських клубів: «Чинний депутат Верховної Ради – Г. Суркіс – замість виконання своїх прямих законотворчих обов'язків виїхав з України. Не зробив жодних заяв про вихід з проросійської партії ОПЗЖ, вже забороненої в

	Україні. Не склав депутатський мандат. Благодійні матчі «Динамо» – це не просто спосіб зібрати грошей для України, а ще й спроба братів Суркісів відбілити свою репутацію» [6]
Політизація національних фан-рухів	Заява фанатів «Легії»: «Людей, які збираються на матч, просимо реагувати на кожну спробу вивісити чорно-червоні прапори з поваги до польської історії»
Публічні акції протесту власників ФК «Динамо»	На трибунах стадіону під час матчу з «Борусією» власники «Динамо» І. та Г.Суркіси сфотографувались з плакатом «Stop Putin»
Політичні оцінки матчів	М. Луческу: присутність глядачів на стадіонах – це вияв протесту проти війни в Україні
Відмова інших клубів зіграти матчі	ФК «ПСЖ», який ще 23 квітня достроково став чемпіоном Франції, відмовився зіграти благодійний матч [7]. Автор вважає, що це пов'язано із нечіткою політичною позицією президента Франції Е. Макрона щодо агресії Росії і особисто президента РФ В. Путіна
Інформаційні аспекти	
Вияв солідарності з Україною, постійна актуалізація війни проти України РФ	Стадіони: оформлені в кольори національного прапора України, написи, прикрашені футболками з голубами, вінками з жовтими квітами, ілюмінація у формі карти України
	Гравців на поле з прапорами України на плечах виводили діти-біженці з України, на їх футболках були антивоєнні гасла. Арбітри були одягнуті у спеціальні футболки, присвячені матчам
	Глядачі: співали «Ще не вмерла Україна»; на центральній трибуні – мозаїка прапора України; українські прапори, банери із закликами – зупинити війну, надати Україні зброю, врятувати Маріуполь
Привернення уваги до проблем біженців	Зустрічі гравців клубів з українськими біженцями в Польщі, надання їм допомоги
Інформування глядачів, теле і радіоаудиторії – громадян країн Європи про події в Україні	12 травня: щоденна французька газета «L'Equipe» («Команда») помістила великий матеріал про «Динамо». Він складався з трьох частин: «Легенда про «гачок смерті», «Історичний суперник Москви», «Динамо Київ, клуб на війні» [8]
Історичні аспекти	
Нагадування про війну в інших країнах Європи	Матч із «Динамо» (Загреб): «Те, що ми переживаємо зараз, у Хорватії відчули, коли у вас самих була війна» [9]

Мовні аспекти	
Ведення трансляцій українською мовою	Он-лайн репортажі матчів ЗМК вперше вели українською мовою
Економічні аспекти	
Сума зібраних коштів	На матчах, супутніх благодійних заходах, аукціонах клуб зібрав 22 млн. грн.
Соціальні аспекти	
Соціальний капітал спорту	Робота футбольних клубів із соціальним сектором: біженці, діти, потерпілі, пропагування культури благодійності
Мистецькі аспекти	
Організація перформансів для глядачів. Просування українського мистецтва у країнах Європи	Перед початком матчів гімни країн виконували – Національний заслужений академічний український народний хор імені Г. Верьовки та відомі співачки країн, у перерві матчів – «зірки» української естради виконували культові пісні та композиції, що стали символом протистояння України. До перформансів були залучені вимушені переселенці з України – жінки, діти, які знайшли притулок у країнах Європи
Колекціонування	Колекційні квитки на матчі
Морально-вольові аспекти	
Віра в перемогу народу України та український футбол	М. Радущкий: «Дуже хочемо після першого матчу почути «Україна перемогла» [10]. М. Луческу: «Важливо не скільки фінансів буде отримано від цих ігор, а імідж і почуття вболівальників, які прийдуть на стадіон, щодо українців» [11] І. Суркіс: показати усьому світу, що ми живі, що футбол у нашій країні існує [8]
Спортивні аспекти	
Позитивний імідж українського, польського і європейського футболу	Благодійні матчі з титулованими клубами національних чемпіонатів країн Європи; «Динамо» грало лише українським складом «Футбольні федерації східноєвропейських країн, менш багаті, виявилися значно більш залученими до організації матчів. «Боруссія» була просто екстраординарною та показала, що там справді люблять футбол» [8]
Продовження ігор українських клубів у країнах Європи	У випадку, якщо війна в Україні не закінчиться, то «Динамо» і «Шахтар» та інші українські клуби планують восени грати свої домашні матчі Ліги Чемпіонів 2022/2023 на території Польщі, Румунії
Позитивний	Збереження лідерських позицій клубів у

імідж клубів їхніх фанів	та	національному і європейському футболі
		Благочинна, волонтерська діяльність фанів

**Складено автором за: [2–11].*

Четвертий за рахунком у серії «матчів за мир» з топ-клубом «Боруссія» (Дортмунд), на думку автора, був своєрідним узагальненням усіх матчів благодійного туру. Запрошували вболівальників прийти і підтримати команди відомі спортсмени – Вол. Кличко, А. Ярмоленко. Керівництво німецького клубу відповідально сприйняло матч і підвищило інтерес до нього, випустивши на поле своїх «зірок». Цю гру відвідало 35 тис. вболівальників – дуже вагомий показник для товариської гри. Продаж квитків на матч здійснювали в онлайн-магазині команди. **Вартість квитків стартувала від десяти євро.** Однією із популярних форматів пожертв була купівля квитка без подальшої присутності на матчі (вісім євро). Його пізніше можна обміняти на колекційний квиток [12]. Усі бажаючі, які не мали змоги відвідати матч, могли приєднатися до збору коштів на підтримку українців, придбавши спеціальний браслет солідарності «#StandWithUkraine» у фан-шопі команди [13]. У підсумку вдалося зібрати 400 тис. євро.

Традиційно матч розпочалася з гімну України, який виконала Ю. Саніна, фронтвумен гурту «The Hardkiss». Організатори проекту цим матчем привернули увагу світу до жахливих подій в Маріуполі – місті-герої, який страждає від звірств російської армії та перебуває у блокаді. Тому разом з гравцями на футбольне поле вийшов 13-річний учень ДЮФШ «Динамо» М. Семенов. Він тривалий час був змушений переховуватися в столичному бомбосховищі. Саме Микита розпочав другий тайм матчу, зробивши символічний удар м'ячем. Українська співачка кримськотатарського походження Джамала, одягнена у світшот з написом «Stop the genocide in Mariupol», виконала акапельно пісню-молитву «Аве Марія». Також Джамала виконала знакову для кожного українця пісню «1944», яка у 2016 р. принесла їй перемогу в музичному конкурсі «Євробачення 2016». На трибунах стадіону багато глядачів були одягнуті в тематичні футболки з Орантою та написом

«Mariupol» [14]. Під час матчів уболівальники, фани демонстрували оригінальні проукраїнські плакати, банери – «Добрий вечір, ми з Миколаєва», «Stop the Genocide in Mariupol» (такі ж написи були на футболках гравців), «Save Mariupol», «Wir stehen fur Ukraine!». Президент «Динамо» І. Суркіс так прокоментував «матчі за мир» в Україні: «Ми зробимо все можливе, щоб кожен виступ «Динамо» у цьому європейському турне став подією. Це дає змогу широко інформувати про те, що відбувається в Україні та організувати збір коштів для потерпілих від війни українців» [15]. Керівництво клубу планує розширювати географію поєдинків, про що веде переговори із низкою клубів з інших країн.

Таким чином, благодійні матчі ФК «Динамо» (Київ) у країнах Європи сприяли кращому розумінню народами Європи ситуації в Україні під час збройної агресії проти неї путінської Росії, підвищенню позитивного іміджу України, європейського футболу загалом.

Джерела

1. «Динамо» проведе серію благодійних матчів під гаслом: «Матч за Мир! Зупинимо Війну!», <https://fcdynamo.com/news/dinamo-provede-seriyu-blagodijnih-matchiv-pid-gaslom-match-za-mir-zupinimo-vijnu>.

2. «Фюрер» Путін з петлею на ший: ультрас «Легії» розгорнули промовистий банер на підтримку України, <https://tsn.ua/prosport/fyurer-putin-z-petleyu-na-shiyi-ultras-legiyi-rozgornuv-krasnomovniy-baner-na-pidtrimku-ukrayini-foto-video-2033143.html>.

3. 12 квітня у Варшаві відбудеться благодійний матч «Легії» (Варшава) і «Динамо» (Київ), <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2938373,12-%d0%ba%d0%b2%d1%96%d1%>.

4. Ультрас Легії відмовилися підтримувати матч з Динамо через проросійську позицію Суркісів, <https://www.ua-football.com/ua/ukrainian/high/1649137548-ultras-legiyi-vidmovilisya-pidtrimuvati-match-z-dinamo-cherez-prorosiysku-poziciyu-surkisiv.html>.

5. Калинин А., Суркис против ультрас: президент Динамо ответил фанам Легии, призвавшим не перечислять ему деньги за матч, <https://fanday.net/news/surkis-protiv-ultras-prezident-dinamo-otvetil-fanam-legii-prizvavshim-ne-perechislyat-emu-dengi-za-match>.

6. Малкин А., *Ультрас «Динамо»: «Благодійні матчі «Динамо» – це не просто спосіб зібрати грошей для України, а ще й спроба братів Суркісів відбилити свою репутацію»*,

<https://www.footboom.com/ukrainian/news/1649914504-ultras-dynamo-blahodiini-matchi-dynamo-tse-ne-prosto-sposib-zibraty-hroshei-dlia-ukrainy-a-shche-y-sproba-brativ-surkisiv-vidbilyty-svoiu-reputatsiiu.html>.

7. Береза А., *«Не дотрималися слова»: у прес-службі Динамо обурені рішенням ПСЖ скасувати благодійну гру*, <https://sport.unian.ua/football/ne-dotrimalisya-slova-u-pres-sluzhbi-dinamo-obureni-rishennyam-pszh-skasuvati-blagodiynu-gru-novini-futbolu-11826141.html>.

8. Jean-Christophe Collinmis, *Dynamo Kiev, un club dans la guerre. 1) La légende du «atch de la mort»; 2) Un rival historique de Moscou; 3) Dynamo Kiev, un club dans la guerre*, <https://explore.lequipe.fr/Football/Article/Serie-dynamo-kiev-un-club-dans-la-guerre-1-3-la-legende-du-match-de-la-mort/1332224>.

9. *«Наші футболісти теж захищають батьківщину як солдати»*. Суркіс – про благодійні матчі Динамо, <https://www.ua-football.com/ua/ukrainian/high/1651177556-nashi-futbolisti-tezh-zahischayut-batkivschinu-yak-soldati-surkis-pro-blagodiyini-matchi-dinamo.html>.

10. *Match for peace #StopWarInUkraine: як пройшов перший благодійний матч «Динамо» на підтримку України*, <https://1plus1.ua/novyny/match-for-peace-stopwarinukraine-ak-projsov-persij-blagodijnij-matc-dinamo-na-pidtrimku-ukraini>.

11. *Луческу: УЄФА не дозволив «Реалу» та «Барселоні» провести матчі з Динамо*, <https://champion.com.ua/football/2022/04/10/899487/luchesku-uyefa-ne-dozvolyv-realu-ta-barseloni-provesty-matchi-z-dynamo?fbclid=IwAR0p0spRE9DVICmnmTm75FpBj6b3gCbZjQOWQgHB1WGtzJVqYcoo7HSaqzE>.

12. *На благодійному матчі «Боруссія» – «Динамо» виступлять Джамала та Юлія Саніна*, <https://1plus1.ua/novyny/na-blagodijnomu-matci-borussia-dinamo-visitplat-dzamala-ta-ulia-sanina>.

13. Чеканов О., *«Боруссія» – «Динамо»: де дивитись матч за мир в Україні*, <https://news.obozrevatel.com/ukr/sport/football/borussiya-dinamo-de-divitis-match-za-mir-v-ukraini.htm>.

14. Бойко І., *У межах благодійного матчу «Боруссія» – «Динамо» в Німеччині зібрали щонайменше 400 тисяч євро для України*, <https://www.unian.ua/society/u-mezhah-blagodiyynogo-matchu-borussiya-dinamo-v-nimechchini-zibrali-shchonaumenshe-400-tisyach-yevro-dlya-ukrajini-novini-ukrajini-11802441.html>.

15. *Футбол. Серія благодійних матчів «Динамо» розпочнеться у Варшаві*, <http://www.golos.com.ua/news/156367>.

Безпековий компонент стратегічних комунікації

Наталія Ніколаєнко, доктор політичних наук, професор, керівник Навчально-наукового центру дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (м.Миколаїв, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.

Російська агресія, яка розпочалася в лютому 2014 р., та повномасштабна російсько-українська війна (з 24.02.2022 р.) виявила девальвацію структур національної безпеки Української держави та свідчить про виклик для її державності. У зв'язку з цим актуалізуються питання про необхідність аналізу комунікаційної складової російсько-української гібридної війни.

Сьогодні світ може спостерігати одну з най триваліших та кровопролитніших війн гібридного характеру в історії людства. Бойові дії вже восьмий рік відбуваються на території Української держави і жоден з провідних експертів з даного питання не в змозі надати точний прогноз з приводу подальших строків її тривання. В тому, що це є саме гібридна агресія взагалі не залишається сумніву. Про це свідчить не тільки масштаб бойових дій на території Української держави із залученням найманців та кадрової армії РФ, а й розгортання інформаційного фронту по всій державі із застосуванням певних політичних та соціальних технологій деструктивного характеру.

Автор погоджується з думкою експертів, що російська політика щодо України пройшла трифазову еволюцію: м'яке переконання в євразійській інтеграції під егідою РФ, жорсткий примус до неї (з використанням політико-дипломатичних, економічних, енергетичних, інформаційних важелів впливу) і нарешті – пряма військова агресія [5].

На сьогодні війна між Україною та РФ знаходиться на стадії військової ескалації, а це означає, що РФ використовує комбіновані форми гібридної війни, зокрема основним напрямом залишаються політичні та соціальні

технології деструктивного характеру та маніпулювання свідомістю населення на захоплених територіях.

Гібридна війна складається з комплексу технологій інформаційного та психологічного впливу, які спрямовано на трансформацію стану масової та індивідуальної свідомості та психологічного самоусвідомлення громадян конфліктуючих сторін. Маніпулятивні інформаційні технології гібридної війни складаються з маніпулятивно-пропагандистських компонентів інформаційно-психологічної зброї, спрямованих на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезаптацію спротиву агресії.

Досліджуючи комунікативну складову російської агресії можна відразу відзначити, що РФ застосовує маніпулятивні технології засобів масової комунікації, характерною особливістю яких є: часткове або повне запозичення з пропагандистських кліше та прийомів часів Російської імперії або Радянського Союзу.

Початок анексії Криму та відкрита окупація Сходу України супроводжувалися застосуванням маніпулятивних гібридних технологій, коли російська сторона використала інформаційну зброю із залученням масиву технік та прийомів інформаційної агресії.

На думку Т. Ісакової, ми стали свідками того, як задовго до прибуття «зелених чоловічків» було розпочато сплановану інформаційну війну й обробку населення. Друковані, теле- й радіо-медіа здійснювали системне та інтенсивне насичення інформаційного простору дезінформацією. Значне місце у цьому процесі відведено Інтернет ресурсам. Було створено квазіреальність, в якій активну роль зіграли як політичні діячі, так і представники культури і техніки, які користувалися заслуженим авторитетом. Впливаючи своїми поглядами на пересічних громадян, вони спонукали населення провести та прийняти активну участь у так званому референдумі та включенні Криму і Севастополя до складу Російської Федерації [4, с. 75].

Російська агресія проти України, анексія Криму та захоплення українських територій на Сході спричинила додаткові руйнівні тенденції інформаційного простору України.

Більшість сучасних дослідників гібридної війни, визначаючи певні її особливості, особливу увагу звертають на інформаційну складову, справа в тому, що попереду збройної агресії («зелені чоловічки», «ввічливі люди» та ін.) просувається інформаційна підготовка населення території, яке планується захопити, та знищуються всі ознаки незаконності такого втручання, як приклад: «народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона», «возз'єднання Криму». Окремо підсилюється чуттєва негативна характеристика противника: «бойовики», «карателі», «каральна операція», «хунта», «самопроголошена київська влада», «самопроголошений прем'єр» та інше.

Усвідомлення необхідності і непересічної важливості впливу гібридних технологій на свідомість громадян також приходить коли починаємо аналізувати комунікаційну діяльність. Саме комунікаційна діяльність, як складова гібридної війни передбачає масований психологічний вплив через емоційний, а не логічний, розумовий спосіб донесення інформації до громадян [12]. В даному випадку мається на увазі зміщення акцентів і сутності інформаційного повідомлення на форми комунікаційної взаємодії, де основними завданнями є пошук ефективних шляхів такої подачі споживачам, формування потрібних асоціацій і образів у свідомості громадян [6, с. 143].

Фактично сьогодні протилежна сторона зазначає, що маніпулятивні свідомісні технології почали застосовуватись ще з 2006-2007рр [13, с. 177]. Перші спроби створення симуляції реальних подій та донесення до громадян за допомогою цілого комплексу інформаційних каналів продемонстрували свою впливовість та важливість, наприклад, «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'яті хлопчики», порушення міжнародних норм і використання заборонених видів озброєння тощо. Всі ці приклади симуляції спрямовані на те, щоб замінити об'єктивні уявлення цільових груп про характер

триваючого конфлікту штучно створеними «інформаційними фантомами», які йдуть на користь агресору [1, с. 3].

Аналізуючи інформаційні політичні технології можна відразу побачити характерну особливість їх побудови – всі вони або частково, або повністю запозичені з пропагандистських кліше та прийомів часів Російської імперії або Радянського Союзу.

Аналізуючи інструментарій маніпулятивних комунікаційних технологій російських ЗМІ в рамках сучасної гібридної війни, в нагоді стали матеріали аналітичної доповіді «Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії» [3], в якій виокремлено основні, дієві механізми зазначених методів, а саме: технологія інформаційної блокади, технологія контекстуального блокування, тобто блокувальний контроль інформаційного простору ЗМІ, жорсткий контроль вербальних позначень; технологія використання медіаторів, де в якості медіаторів використовувалися різні авторитети, неформальні лідери, політичні діячі, представники різних релігійних конфесій, діячі науки, культури, мистецтва, військові, спортсмени та ін.; технологія ефект ореолу; технологія анонімного авторитету, що передбачала цитування документів, експертних оцінок, свідків звітів та інших матеріалів без вказівки на джерела повідомлення; техніка переписування історії; техніка навіювання («свідки подій», «ефект присутності», «емоційний резонанс»), що поєднує відеореконструкцію змісту та емоційного ряду; технологія коментування подій.

Таким чином, триваючий комунікаційний вплив, в арсеналі якого присутні методи інформаційно-політичних технологій продемонстрував важливість використання елементів протидії в інформаційній війні. Причому слід не лише спростовувати сфальсифіковані події, новини а також розробляти методи протидії та формувати свідомісний інформаційний простір агресора. Російська Федерація безпосередньо чи через контрольовані нею інформаційні канали й надалі використовуватиме маніпулятивні інформаційні компоненти політичних технологій.

Наразі російсько-українська війна спричинили не лише людські, матеріальні, а й морально-психологічні втрати для України. На думку автора для подолання поразок, прорахунків та недоліків слід створити адекватну програму дій у відповідь на інформаційні дії агресора і намагатися протидіяти не тільки у військовому контексті, а й інформаційному, притому, поєднуючи їхні методики та засоби. Отже можна зазначити, що проведена інформаційно-пропагандистська кампанія із залученням російських спецслужб, застосування широкого спектру дезінформаційних заходів спричинили потужний деструктивний вплив на свідомість громадян України, місцеве населення Криму і суміжних територій, що сприяло формуванню їх позитивного або нейтрального ставлення до акту агресії та перетворилося на чинник загрози національній безпеці Української держави.

Джерела

1. Горбулін, В., 2015. 'Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу', *Дзеркало тижня*, 2015, № 2 (24 січня), с. 3.

2. Головка, ВВ., 2015. 'Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.)', *Український історичний журнал*, Вип. 3 (№522), с. 176-193.

3. 'Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії : аналіт. доплвідь', 2016, за заг. ред. А. Баровської, К.: НІСД, 109 с

4. Ісакова, ТО., 2015. 'Маніпулятивні технології Російської Федерації під час анексії Криму: особливості застосування', *Стратегічні пріоритети*, Вип.(37), с.74-82.

5. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь Центру Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2014. № 5-6. С. 3-5. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf.

6. Сищук, ОА, 2015. 'Інформаційно-психологічний компонент «гібридної» війни', *Україна в системі змін парадигми світопорядку ХХ–ХХІ століть: тези міжнар. наук.-практ. конф*, К.:Київський ун-т ім. Б. Грінченка, с. 143–147.

Грина Кіянка – професор кафедри міжнародних відносин та дипломатичної служби

Львівського національного університету імені Івана Франка

Andrzej Mioduchowski – Вища школа Крайової Господарки в Кутно

ПОЛІТИЧНИЙ ПОПУЛІЗМ І БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Постановка питання про національну безпеку в інформаційній сфері має особливе значення для України, розвиток якої орієнтовано на комплексну інтеграцію у світове співтовариство, що неможливе без урахування інформаційного чинника. Це потребує замислитися над перспективами розвитку інформаційного суспільства в Україні, для чого передусім необхідно визначити потреби й можливості щодо масового використання інформаційних технологій. Разом з тим необхідно враховувати, що саме інтенсивний розвиток інформаційних технологій призвів до нових загроз потенційного використання інформаційно-технічних досягнень у цілях, несумісних з підтримкою безпеки інформаційної сфери і стабільності функціонування сучасного суспільства. На цій підставі в умовах глобалізації інформаційного суспільства проблема інформаційної безпеки в інформаційній сфері державного управління є актуальною і набуває соціально все більш значущого характеру.

Базовою характеристикою інформаційної безпеки слід вважати імовірність появи загрози підвищеного ризику реалізації загрози або небезпеки для індивіда, суспільства та держави.

Критерієм ефективності забезпечення інформаційної безпеки є високий рівень безпеки при мінімумі відповідних затрат.

Отже, можна говорити про структуру поняття інформаційної безпеки. Основним її елементом є життєво важливі інтереси соціальної системи, які співвідносяться із зовнішніми чинниками у вигляді інтересів наднаціональних або інших національно-державних структур в рамках міжнародного співтовариства. Зсередини національно-державного утворення його життєво важливі інтереси перебувають у взаємодії з інтересами елементів, які складають

дане утворення. В якості останніх виступають соціальні групи, еліта, організації, партії, релігійні та етнічні утворення, рухи тощо. Сукупність внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз створюють передумови для порушення безпечного функціонування системи державного управління.

Значимість інформаційно-комунікаційних процесів у сучасному світі дає підстави розглядати забезпечення інформаційної безпеки як одне з глобальних і пріоритетних завдань політики національної безпеки.

Як вже зазначалося, національні інтереси в інформаційній сфері є похідними від національних цінностей. Отже, інтереси інформаційної безпеки витікають із таких цінностей, як права людини, свобода, економічне процвітання. Саме тому головним інтересом для України є її виживання як вільної незалежної нації при збереженні фундаментальних цінностей і інститутів безпеки.

У популізмі досить часто втілюється так званий «парадокс демократії» – певне протиріччя («тертя») між складними демократичними інститутами та вимогами «справедливості», кращого життя для народу-суверену. В іншому аспекті можна вести мову про «інституційний парадокс популізму» – критикуючи існуючі політичні інститути та істеблішмент, популісти прагнуть їх використати і самим стати новою елітою. На думку К.Дейвікс, популізм в умовах представницької демократії – явище неминуче, проте водночас він є «псуванням» демократії, і популісти швидше «розбещують», ніж «виховують» демократію. Водночас існує і точка зору, що позитивна функція популізму у демократичній системі полягає у тому, що він змушує звернути увагу на збої в її функціонуванні, які можуть пошкодити цю систему в цілому.

Безперечним є удосконалення нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки України, яке б відповідало не лише міжнародним стандартам, а передусім українським національним інтересам в інформаційній сфері. При чому важливою є не стільки статика окремих нормативно-правових актів, скільки динаміка доповнень, яка б містила механізми генерації нових

рішень, проектів, що дозволяють діяти в темпі, які диктує інформаційне суспільство.

Потребують подальшого вирішення питання щодо розробки комплексу інформаційних стандартів із урахуванням забезпечення інформаційної безпеки, розвиток системи сертифікації інформаційних продуктів, систем і послуг, створення системи ліцензування діяльності організацій по окремих напрямках формування єдиного інформаційного простору України.

Усе це уможлиблюється із розробленням і прийняттям Концепції національної безпеки України і відповідно Доктрини інформаційної безпеки як керівного документу для усіх законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини в сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Джерела:

1. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. матеріалів наук.-практ. конф., (Київ, 24 трав. 2017 р.). – Електрон. дані. – Київ: Нац. акад. СБУ, 2017. – 348 с.
2. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность ? // Нац. безпека і оборона. - 2001. - № 1(13). - С.70-76.
3. Боднар І. Р. Роль держави у формуванні інформаційної політики [Текст] / І. Р. Боднар. –Вісник ЛКА. – Львів: Видавництво ЛКА. – Випуск 34. – Серія економічна. – 2011. – С. 291-296.
4. Боднар І. Р. Сучасні реалії інформаційного суспільства: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія [Текст] / І. Р. Боднар. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2013. – 320 с.
5. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с
6. Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція [Текст] : навч. посіб. / О. А. Решота. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012 . —156 с.

Сергій Федонюк, кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу.

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

Анна Ткачук, студентка.

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ФОНД “РУССКИЙ МИР” І ПРОСУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ КРЕМЛЯ

“Русский мир”, або “російський світ”, (рос. русский мир), визначається у Вікіпедії (із посиланням на 11 джерел) як “російська неоімперська геополітична та ідеологічна доктрина епохи панування путінізму” [1]. До “російського світу” відносять росіян близького і далекого зарубіжжя, “співвітчизників за кордоном”, які формують “мережеву структуру великих і малих спільнот (“сообществ”), які думають і говорять російською мовою”, тобто йдеться про ідею певного “транснаціонального російського” (П. Щєдровічкій) [2].

Як стверджує П. Охотін (2011), просуванням “русского міра” в світі займаються такі російські інституції: Урядова комісія зі справ співвітчизників за кордоном, Міжнародна асоціація викладачів російської мови і літератури, Федеральне агентство зі справ, Російська православна церква й Фонд “Русский мир” [3]. Причому останню інституцію названо найбільш видимим інструментом підтримки проросійських організацій. Державну установу Фонд “Русский мир” утворено в 2007 р. для фінансування проєктів, пов’язаних із “русским міром” за межами Росії. Фонд став найбільш помітним інструментом підтримки проросійських організацій у всьому світі. Офіційно спрямований на популяризацію російської культури, сприяння вивченню російської мови в країні та її поширення у світі, а також підтримку політики Кремля й зміцнення зв’язків зі співвітчизниками. Формально основними напрямками діяльності фонду є створення та координація російських центрів і поширення різноманітних грантів. Масштаби фінансування цієї структури дають змогу створювати, розвивати й утримувати значну кількість різних організацій. До складу членів правління та опікунської ради входять науковці, представники Адміністрації Президента, МЗС, генеральні директори медіахолдингів ВГТРК й ИТАР-ТАСС, а також представники РПЦ [4]. Цікаво, що виконавчим

директором, а згодом головою правління фонду “Русский мир” став Вячеслав Ніконов, син високопоставленого офіцера НКВС, онук сталінського наркома закордонних справ Вячеслава Молотова, і який свого часу працював завсектором ЦК КПРС і помічником керівника КДБ СРСР [5].

П. Охотін припускає, що в основі фонду лежить концепція фінансування оксамитових революцій через недержавні фонди (Охотін 2011) [6]. По суті, це - російська ініціатива м'якої сили, створена за указом Володимира Путіна як фінансована державою організація, спрямована на популяризацію російської мови й “формування російського світу як глобального проєкту”, що співпрацює з РПЦ у просуванні цінностей, що кидають виклик західній культурній традиції. Фонд формував собі імідж за зразком агенцій із популяризації культури, таких як Британська Рада й Інститут Гете і вже за перші роки свого існування відкрив численні російські центри в Європі, Америці та Азії. Проте принципова відмінність Фонду від західних “культурних” агенцій полягає в тому, що він по своїй суті являє інструмент стратегічних комунікацій щодо поширення й утвердження неоімперської ідеології шовіністичного характеру. І цю орієнтацію відображено в самій назві фонду.

Як встановлено в дослідженні М. Kozdra (2018) [7], в публічній комунікації через медіатексти в рамках наративів про “Русский мир” домінує специфічний етноцентричний дискурс, характерний також офіційним джерелам від влади, Російській православній церкві, офіційним новинним порталам, які твердо ідентифікують себе зі своєю етнічною групою й розглядають її як фундаментальне джерело свого почуття ідентичності. Специфіка цього російського дискурсу полягає в тому, що етнос розуміється як автономна сутність, яка є агентом історії та соціальної взаємодії (про що писав В. Малахов (2004) [8]). Послідовники такої концепції оперують сенсами понять “русский” і “мир”, зрозумілими лише носієві російської мови. Адже поняття “русский” і “российский” близькі, хоч не тотожні, але мають стосунок до етнічної, національної, політичної ідентифікації. Також, в силу поширення впливу Росії в світі й захопленню нею “спадщини” СРСР, “русский” набуває й геополітичного

змісту. “Мир” з точки зору стратегічної комунікації також є дуже вдалим поняттям, оскільки знов-таки інтегрує (російськоорієнтовані) концепти “світу”, “миру”, “громади”. Причому громада в такому поданні має тонкий зв’язок з релігійністю (“справи мирські”, а отже у взаємозв’язку з церквою). В такому аспекті фонд “Русский мир” навіть через назву однозначно сприймається як фінансова підпора цього специфічного дискурсу, а фінансовані ним проєкти органічно вкладаються в концепцію поширення такої собі цивілізації “русского мира” (російської), що загалом абсолютно відповідає концепції системи стратегічних комунікацій, репрезентуючи компонент публічної дипломатії.

Метою “м’якого” впливу через фонд “Русский мир” може бути формування певного віртуального “інформаційного простору”, в якому ідеологія “русского мира” сприймалася б як звична, нормальна або навіть органічна частина інформаційного середовища будь-якої країни, де цей фонд проявляє активність. Із дослідження М. Kozdra (2018) випливає, що послідовники дискурсу орієнтуються на ідею побудови громадського простору як наднаціонального геополітичного творіння, російської цивілізації з сильною політичною і православною складовою, яка об’єднала б усіх росіян, російську діаспору в колишніх радянських республіках, а також усіх тих, хто просто вивчає російську мову й відчуває прихильність до російської культури [7]. Автор також пропонує аналіз вимірів поняття “русский мир”, доводячи його геополітичний, національний, релігійний, культурний і психологічний змісти [7, с. 63-64]. На основі викладеного в публікації робимо висновок про те, що концепт “русского мира” спирається на суто експансіоністські наративи, адже він: поширюється на наднаціональну й трансконтинентальну територію; має імперські претензії на основі основного етносу — російської нації, зорієнтованої на православні цінності (причому важливим чинником є Російська православна церква); передбачає володіння російською мовою з умовою прийняття визначальної ролі російської літератури й культури; вимагає обов’язкового інтересу до російських проблем почуття єдності з Росією.

По суті, ці риси можуть культивуватися з різним ступенем “м’якості”, з постійним натиском для досягнення, як мінімум, мети, яку можна вивести з твердження О. Малінкіна (2001) про те, що учасники такого дискурсу бачать особливу місію Росії як нації, обраної Богом (богоизбранность) і підкреслюють перевагу росіян над іншими націями [9]. У Росії ця ідеологія єднання й вищості нації поєднується з фактичним культом особи, тоталітаризмом, мілітаризмом, мобілізацією проти зовнішніх ворогів, пропагандою й фактично постійним веденням війни. Ці міркування цілком логічно приводять до аналогій з тим, що вже знайшло утвердження під терміном “рашизм”, що наприклад О.Леусенко (2020) визначає як “ідеологію та практику правлячого режиму Російської Федерації, яка базується на ідеї вищості “російських співвітчизників”, їх “особливої цивілізаційної місії”, антидемократизмі й неоколоніалізмі радянсько-імперського типу, використанні православ’я як моральної доктрини [10]. Цілком очевидно, що її покладено в основу обґрунтування військового вторгнення РФ в Україну й початку масштабної війни.

По суті, фонд “Русский мир” бере участь в забезпеченні формування за межами Росії цього специфічного етноцентричного дискурсу, який є компонентом системної роботи із формування означеної вище ідеології. Масштаби цієї роботи, а отже й межі сфери ідеологічного впливу через культивування “русского мира” значні. Протягом 10 років Фонд “Русский мир” на принципах партнерства відкрив понад 250 російських центрів і кабінетів у 76 країнах світу, які є важливим елементом сучасної російської зовнішньої політики, реалізував близько 3 тис. грантів і партнерських проєктів, оформлених як культурні, освітні чи мовні [12]. Фонд реалізує цільові “м’які” цільові програми “Кабінети русского міра”, “Професор русского міра”, “Стажування русского міра”, орієнтовані на посилення значення російської мови в рамках концепції російського світу [4].

За підтримки й участі фонду щорічно реалізуються спеціальні стипендіальні програми для студентів, аспірантів і молодих учених, проводяться міжнародні конференції. Фонд не обмежувався лише збереженням

російської мови, але й докладає зусилля, аби об'єднати в одне ціле “русский мір”. Фонд “Русский мир” фінансується через російську залізницю, Російську православну церкву, медіа-групи, а також через купівлю Газпромом акцій балтійських енергетичних компаній, будівництво атомної електростанції в Білорусі та ін. Бюджет РФ щорічно виділяє на вищевказані фонди близько 400 млн дол. Крім того, до ресурсів інформаційно-стратегічного впливу можна віднести мережу державних і недержавних мас-медіа-організацій, які займаються поширенням інформації й фінансуються державою [4].

Прикладом реалізації типового для фонду “Русский мір” проєкту є створення відповідних центрів у Нідерландах. У 2008 р. підписано угоду з Лейденським університетом, а в 2010 р. - відкрито такий центр у Гронінгенському університеті. Останній реалізує комплексну міждисциплінарну модель русистики з метою отримати статус академічної кафедри Гронінгенського університету і створення вченої ради з можливістю захисту дисертацій у Російському центрі. Локалізацію такого потужного центру вибрано не випадково - у районі Гронінгена знаходиться штаб-квартира Gasunie, ключового партнера Газпрому, який у свою чергу фінансує проєкти із поширення ідеології “Русского міра”. Місто має тісні зв'язки з Росією, а Gasunie, зокрема, забезпечила важливу роль району Гронінгена у відзначенні року Росії в Нідерландах у 2013 р. [11]

На сьогодні партнерами Фонду є близько 5 тис. організацій та установ у більш ніж 100 країнах світу. Протягом декількох років Фондом запуснено 710 проєктів, із них у Європі – 254, у Співдружності Незалежних Держав – 154, у Південній та Північній Америці – 35, на Близькому Сході – 20, в Азії – 20, в Австралії – шість й один – в Африці. У Польщі є чотири центри РМ – у Кракові, Любліні, Слупську та Вроцлаві [4].

“Русский мір” не обмежується лише гуманітарною діяльністю. Він обов'язково вимагає синхронізації з інтеграційними процесами в політичній та економічній сферах. Але діяльність фонду “Русский мир” охоплює одну з чутливих компонент сформованого комплексу стратегічних комунікацій задля

реалізації ідеології Кремля й утримання держав у сфері впливу Росії, - мову й культуру. І хоча діяльність щодо розширення “Русского міра” довгий час була недооцінена, не відчувалося загрози національній безпеці, сьогодні, після початку масштабного вторгнення РФ в Україну, вже сам термін сприймається як агресивне прагнення Росії до впливу на сусідні країни, заміна високої європейської культури російськомовною попмузикою, військові набіги, знищення національної свідомості сусідніх народів, об’єднання, засноване на нав’язуванні російської мови й культури та ін. Політична технологія "русского міра” стала потужним джерелом постачання сепаратистських настроїв, ідеологічної платформи дій екстремістських угруповань. Пропаганда ідей “русского міра” має за мету адаптацію масової свідомості в напрямку, який вигідний Кремлю, а також навіть виконує роль підготовчої платформи для військового втручання, як це стало очевидним на прикладі України. Потужна державна підтримка проєктів спричинила те, що “русский мір” як концепція соціюється із російською державою, а його представники за межами Росії тепер уважаються п’ятою колоною. Тому й доля фонду “русский мир” вбачається дуже узалежненою від сприйняття РФ у різних країнах світу.

Джерела

1. Російський світ (геополітика). *Вікіпедія*. <https://bit.ly/3Llz09B>
2. Щедровицкий П. (28.08.2006) *Русский мир и Транснациональное русское. Гуманитарный портал*. <https://gtmarket.ru/library/articles/2508>
3. Охотін Петро (29.08.2011). «Русский мір» як технологія. *Тиждень*. <https://tyzhden.ua/World/29591>
4. Фонд “Русский мир”. <https://russkiymir.ru/>
5. Гаврош Олександр (08.11.2008). Батюшці Сидору — від онука Молотова. Щоденна українська інформаційно-політична газета «Україна молода». <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1285/180/45461/>
6. Охотін Петро (29.08.2011). «Русский мір» як технологія. *Тиждень*. <https://tyzhden.ua/World/29591>

7. Kozdra, M. (2018). The boundaries of russian identity: Analysis of the Russkiy Mir concept in contemporary Russian online media. *Lingua Cultura* 12(1). P. 61-66. <https://doi.org/10.21512/lc.v12i1.2004>
8. Малахов Владимир (2004). Этноизация феномена миграции в публичном дискурсе и институтах. *Космополис* №1 (7). С. 56-69. <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SChZa0enmeIJ:https://iphras.ru/uplfile/histpol/biblio/yandbtm%255B1%255D.pdf+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
9. Малинкин Александр Николаевич (2004). “Новая российская идентичность”: исследование по социологии знания. *Социологический журнал* №4. <https://cyberleninka.ru/article/n/novaya-rossiyskaya-identichnost-issledovanie-po-sotsiologii-znaniya>.
10. Леусенко Олег (22.05.2010). Рашизм как идеология Кремля. *Livejournal*. Архів оригіналу за 9 грудня 2020. <https://web.archive.org/web/20201209015348/https://oleg-leusenko.livejournal.com/38604.html?nojs=1>
11. Dutchculture. <https://dutchculture.nl/en/location/russkiy-mir-foundation>
12. Фонд «Русский мир» объединил всех, кто любит Россию – Медведев. *Культура*, 27.06.2017. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6MHvxuLqn4kJ:www.edu.ru/news/culture/fond-russkiy-mir-obedinil-vseh-kto-lyubit-rossiyu-/+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>

Антоніна Шуляк, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу, декан факультету міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)
Вознюк Євгенія, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних та регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА СИНГУЛЯРНІСТЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 р.

Стаття присвячена інформаційній сингулярності російсько-української війни, яка почалася в лютому 2022 р. – дослідження єдності 1) сутності явища сучасної інформаційної війни, 2) інформаційної війни як події в міжнародній політиці та 3) явища, що отримало нові ознаки загрози світу.

Актуальність теми дослідження інформаційної сингулярності російсько-української війни у контексті міжнародної безпеки зумовлена тим, що інтерес до інформаційних війн з кожним днем збільшується, а завдання держави – захищати свій інформаційний суверенітет – кожного дня потребує усе більших зусиль. Бурхливий розвиток інформаційної сфери супроводжується появою принципово нових загроз інтересам особистості, суспільства, держави та її національній безпеці. Однією з таких загроз світу стала гібридна війна РФ в Україні.

Нині у політичній науці дослідники, що займаються вивченням сучасних інформаційних процесів і проблем інформаційної безпеки, підкреслюють, що в умовах всеосяжного впливу інформації необхідне переосмислення стратегії державного інформаційного забезпечення, розробка і планова реалізація чіткої концепції інформаційного управління, пропонуючи нові шляхи запобігання та пом'якшення ризиків, надзвичайних ситуацій, недопущення зростання інформаційного розриву між розвиненими і країнами, що розвиваються. Потоківість політичних і соціальних змін постіндустріального періоду підштовхнула теоретиків, які займаються проблемами інформаційної епохи

говорити про формування нового світового співтовариства в руслі мережевого державного та громадського управління.

У статті розглянуті нові сучасні види війн XXI століття. Інформаційна війна розглядається як форма ведення протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), що передбачає проведення комплексу з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони й захисту власної інформаційної сфери, а також дії, розпочаті для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформаційним процесам, що ґрунтуються на інформації та інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації. Розглянуто сучасні види інформаційної війни – психологічна війна; кібервійна; мережева війна; ідеологічна війна; радіоелектронна боротьба, яка може проявитися такими способами: телебачення й радіомовлення можуть бути подавлені; ресурси телебачення та радіомовлення можуть бути захоплені для здійснення дезінформації; мережі комунікацій можуть бути заблоковані або недоступні; операції фондової біржі можуть саботуватись електронним утручанням, даючи витік інформації або поширюючи дезінформацію тощо [3]. На сучасному етапі російсько-української війни інформаційна складова стала однією з основних загроз міжнародній безпеці, яка призвела до руйнування міжнародних відносин як таких та міжнародної системи захисту. Неконтрольованість потоків інформації зумовлює ще більші ризики для інформаційного протиборства.

Для вирішення поставлених завдань використано основні загальновідомі групи методів: філософські (або фундаментальні) методи наукового пізнання, загальнонаукові та спеціальні методи і підходи. Зокрема використано аналіз, синтез, дедуктивний метод, міждисциплінарний, концептуальний, комплексний та цивілізаційний підходи, системний аналіз, метод систематизації та класифікації, об'єктивності, узагальнення, аналогії, прогнозування та передбачення, метод експертних оцінок. Всебічно використано мережевий підхід.

З моменту фактичного та формального розпаду СРСР і по теперішній час між Україною та росією відбувається цивілізаційне протистояння «свій-чужий», пов'язане з історичним прагненням України до незалежності та намаганнями Росії відновити світову гегемонію, втрачену з розпадом Радянського Союзу. У російській стратегії Україна посідає ключове місце: без її повного підпорядкування росією успішне продовження агресивного зовнішнього курсу РФ, на думку багатьох політиків-практиків та політологів-науковців, неможливе. Головна мета російської агресії проти України полягає у фактичному перетворенні України на сателіта росії при одночасному збереженні формальної політичної незалежності України. Основним засобом досягнення своєї мети починаючи з 2014 року росія обрала спеціальні операції в інформаційному, політичному, духовному, економічному просторах, які мали забезпечити прикриття збройної агресії Росії проти України, спричинити технічний колапс в окремих галузях економіки України та сприяти зміні політичних еліт окремих країн Заходу та міжнародних організацій на лояльні до Росії. На додачу до цих операцій було застосоване непряме та пряме силове протистояння на Донбасі та Криму в надії спровокувати в Україні політичний, економічний та соціальний колапс. За цих обставин на протипагу збройній агресії та за обережної підтримки західних інститутів та окремих країн Україна почала реформи, покликані унеможливити зусилля росії на підкорення української нації.

Сьогодні в Україні ми задіяні у так звану війну четвертого покоління (Fourth generation warfare (4GW)) – конфлікт, який характеризується стиранням відмінностей між безпосередньою війною й політикою, між залученими в неї військовими та цивільним населенням; це сингулярність застосування новітніх підривних тактичних прийомів, виснажування військових, фінансових ресурсів в ході безперервної й постійно підживлюваної ззовні війни, терористичної діяльності. Паралельно з цим цілеспрямовано ініціюють наростання соціально-економічного хаосу в країні, посилюють психологічний та інформаційний тиск

на народ і керівництво до такого моменту, коли «небажана влада» об'єкта агресії буде готова здатися й піти.

Російсько-українську війну 2022 р. слід розглядати як новий особливий вид – гібрид воєнних дій, пропаганди, інформаційних маніпуляцій. До головних ознак цієї війни потрібно віднести [1]:

- формування атмосфери негативного ставлення до культури та історичної спадщини в суспільстві конкурента чи ворога;

- маніпулювання громадською думкою й політичною орієнтацією населення держави задля створення політичного напруження та стану;

- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями й рухами з метою розпалення конфліктів, стимулювання недовіри, підозри, загострення ворожнечі, боротьба за владу;

- провокування соціальних, політичних, національноетнічних і релігійних зіткнень;

- провокування, застосування репресивних дій із боку влади щодо опозиції;

- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади та управління;

- уведення населення в оману щодо роботи державних органів влади, підрив їхнього авторитету, дискредитація їхніх дій;

- ініціювання страйків, масових заворушень, інших акцій протесту й непокори;

- підрив міжнародного авторитету держави, її співпраці з іншими державами;

- створення чи посилення опозиційних угруповань чи рухів;

- дискредитація фактів історичної, національної самобутності народу;

- формування передумов до економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби та перемоги;

- підрив морального духу населення, зниження обороноздатності й бойового потенціалу країни;

– спричинення шкоди інформаційно-технічній інфраструктурі тощо.

Як відомо гарантіями безпеки для України мав стати Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї – міжнародна угода, укладена 5 грудня 1994 р. між Україною, Росією, Великою Британією та США про гарантії Україні у зв'язку з набуттям нею неядерного статусу. Того ж дня Україна приєдналась до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Однак починаючи з 2014 р. росія систематично порушила свої зобов'язання щодо Будапештського меморандуму, в рамках якого вона, зокрема, зобов'язалася «поважати незалежність та суверенітет та існуючі кордони України» та «утримуватися від загрози силою та від її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України». Однак реалії сьогодення показують, що система безпеки для України не спрацювала, тому широко обговорюються та розглядаються варіанти Тристороннього союзу України, Польщі та Великої Британії як новий формат співпраці та реагування на загрози європейській безпеці та U24 – пропонуване В.Зеленським об'єднання країн для збереження миру та безпеки у регіоні Східної Європи.

Джерела:

1. Hybrid war – does it even exist? URL: <https://www.nato.int/docu/review/2015/also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/en/index.htm>
2. Вознюк Є.В. (2021), *Інформаційний тероризм VS міжнародна безпека*: монографія. Луцьк: Вежа-друк.
3. *Глосарій*: навчальний енциклопедичний словник-довідник з питань інформаційної безпеки / за заг. редакцією д. політ. н., проф. А.М.Шуляк, 2019.

Лапін Олег, аспірант кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

НОВИЙ СОЮЗ УКРАЇНИ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Британія дедалі більше стає серйознішим союзником України: лиш за останній час це і угода про стратегічне партнерство, і домовленості на 2 млрд доларів, і постачання протитанкової зброї, будівництво кораблів та морських баз. За рік після виходу з ЄС Сполучене Королівство визначило шлях у програмному документі «Глобальна Британія в епоху конкуренції. Комплексний огляд безпеки, оборони, розвитку і зовнішньої політики». У ньому Росія визначена як головна загроза для НАТО та Британії – вірогідно, не в останню чергу через історію з отруєнням Скрипалів у Солсбері у 2018-му. Також у зв'язку з останніми подіями в Україні Лондон готовий узяти на себе визначальну роль у протистоянні гібридним загрозам РФ. У тому ж документі наголошується на підтримці територіальної цілісності України і готовності допомагати розбудовувати українські Збройні сили [2].

Альянс України, Великої Британії і Польщі (англ. British–Polish–Ukrainian Trilateral, пол. Trojstronny sojusz Brytania–Polska–Ukraina) – це новий військово-політичний формат тристоронньої співпраці Великої Британії, Польщі та України для протидії російській загрозі та спільної роботи заради європейської безпеки. Створення нової осі Лондон-Варшава-Київ відбувається на тлі суттєвого загострення безпекової ситуації на українських кордонах та активного постачання Сполученим Королівством зброї Україні. Новий формат політичної співпраці у Європі між Україною, Британією і Польщею є хорошим майданчиком щодо питань безпеки і торгівлі. Це має стати частиною ширшої стратегії України зі створення малих альянсів: «Люблінський трикутник» (Україна-Польща-Литва), «Асоційоване тріо» (Україна, Грузія, Молдова) і «Квадрига» (Україна-Туреччина).

З ініціативою такої тристоронньої співпраці виступила Україна у жовтні 2021 року [5]. Ліз Трасс першою публічно заговорила про новий альянс ще 21 січня 2022 р. в Австралії. Тоді ж вона нагадала, що "Росія не засвоїла уроків історії" та що санкції Лондона у разі вторгнення РФ в Україну будуть жорсткими і синхронними з іншими союзниками. Утім, ідея об'єднання насправді належить Україні і з'явилася раніше [2]. Трасс оголосила склад учасників, а британські аналітики одразу намалювали дуже показову політичну карту майбутнього утворення, дуже схожу на "повітряний міст" постачання британської зброї останніх тижнів [6].

Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба анонсував малий альянс між Україною, Сполученим Королівством і Польщею 1 лютого 2022 року. За його словами, новий формат із Британією та Польщею «не прив'язаний до локальної географії», а поєднує країни, які поділяють загальні принципи, прагнуть зміцнювати безпеку та розвивати торгівлю, готові до конкретних дій. Він зазначив, що три країни мають реалістичну оцінку загроз безпеці в Європі та стратегію протидії викликам з боку Росії.

Президент Володимир Зеленський того ж дня прокоментував створення нового формату політичної співпраці в Європі - Україна, Британія і Польща [4]. У заяві представників трьох нині союзних держав йдеться про те, що країни мають "глибокі історичні зв'язки" і "спільну історію протистояння агресорам, які загрожують свободі в Європі". Мету союзу заява пояснює так: "Посилувати спільну роботу для забезпечення стабільності та посилення стійкості України, зміцнюючи демократію на кордоні у Східній Європі" [2]. Тресторонній меморандум про співпрацю ще належить розробити, але нині сторони погодилися: буде координація підтримки Кримської платформи, співпраця у галузі кібер- та енергетичної безпеки, зміцнення стратегічних комунікацій.

Також члени альянсу мають великий потенціал співпраці в галузях торгівлі, інвестицій та енергетики. Об'єднання Атлантики, Балтики та Чорного моря створить нові можливості для країн альянсу та регіону загалом [1]. Започаткування альянсу було оголошено 17 лютого 2022 року. Учасники нового формату зосередять зусилля на економічній, торговельній, енергетичній співпраці та боротьбі з дезінформацією. Ліз Трасс заявила, що Британія буде збільшувати фінансування проєктів на підтримку України та її енергетичної незалежності до 100 млн фунтів стерлінгів: «Коли Прем'єр-міністр відвідував Київ раніше цього місяця, він оголосив про виділення 88 млн для підтримки української демократії і енергетичної незалежності. Сьогодні я можу анонсувати наступний компонент нашої підтримки: підвищення нашого фінансування цих проєктів до 100 млн фунтів». Трасс також підкреслила, що захоплена стійкістю Києва перед лицем російської агресії і що Лондон пишається бути на передовій підтримки України: «Ми, Сполучене Королівство, дуже пишаємося бути на передовій підтримки України».

Згідно з опитуванням, проведеним українською соціологічною групою «Рейтинг», українці позитивно ставляться до ідеї «Троїстого союзу»: 61 % респондентів – за, 21 % – проти. Крім того, 12 % українців сказали, що їм байдуже, а 6 % не змогли відповісти. Опитування проводилися з 21 по 23 січня 2022 року серед 2,5 тисячі респондентів [3]. У регіональному вимірі

найбільшою підтримкою ідея створення такого об'єднання користується серед мешканців західних та центральних регіонів, а також Києва (рівень підтримки від 65 % до 76 %). Дещо гірше до цієї ініціативи ставляться жителі південних областей (підтримують – 51 %, не підтримують – 31 %) та східних регіонів (підтримують – 40 %, не підтримують – 38 %). Серед прихильників політичних партій відвертими противниками такої ініціативи є симпатичні партії «Опозиційна платформа – За життя» (не підтримують – 62 %), партії Шарія (не підтримують – 67 %) та партії Мураєва (не підтримують – 68 %). Серед виборців інших партій кількість тих, хто підтримує таку ініціативу, значно переважає кількість її противників. Найбільшою підтримкою ідея створення військово-політичного союзу у складі України, Польщі та Сполученого Королівства користується серед виборців партій «Європейська солідарність», «Свобода» та «Сила і честь» (рівень підтримки понад 80 %) [3].

Для Польщі, як зауважують оглядачі, новий тристоронній союз – це частково теж нагода посилити позиції в ЄС та зв'язки поза ним. Прем'єр Польщі Матеуш Моравецький пояснює [2], що основна цінність нового формату співпраці – посилення безпеки в регіоні. Для Польщі зайвим аргументом є події минулого літа й осені – гібридна атака мігрантами з боку режиму Лукашенка на польсько-білоруському кордоні.

Джерела:

1. Кулеба розповів про «малий альянс» України, Польщі та Великої Британії. Радіо Свобода, 18 лютого 2022 р.
2. Куренкова О. "Маленьке НАТО" для України? Яким буде новий союз з Польщею та Британією, URL: <https://suspilne.media/208511-malenske-nato-dla-ukraini-akim-bude-novij-souz-z-polseu-ta-britanieu/> . 18 лютого 2022 р.
3. Ставлення до ідеї союзу у складі України, Польщі та Великобританії (21-23 січня 2022). Соціологічна група Рейтинг. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_k_idee_soyuza_v_sostave_ukrainy_polshi_i_velikobritanii_21-23_yanvary_2022.html

4. *Україна, Британія та Польща створили тристоронній альянс.* URL: www.ukrinform.ua, 18 лютого 2022 р.
5. *Україна, Велика Британія та Польща створюють новий альянс – деталі від Кулеби.* LIGA.net. 1 лютого 2022 р.
6. Червоненко В., Тороп О. *Тристоронній союз Британія-Україна-Польща. Як це буде і що дасть.* BBC News Україна, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60173211>. 30 січня 2022 р.
7. *More than 60% of Ukrainians support a military-political alliance with Poland and Britain..* РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/60-ukraintsev-podderzhivayut-voenno-politicheskiy-1643038893.html> 31 січня 2022 р.

Стрелков Владислав Володимирович, доктор філософії за спеціальністю політологія, старший лаборант кафедри державної безпеки, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ШЛЯХОМ РОЗГОРТАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Гібридний характер російської агресії проти України, яка триває з 2014 р., викликав необхідність пошуку та розробки сучасних методів і засобів протистояння та захисту інформаційного поля держави. Гібридна війна перетворилась у відкриту, неприховану, на початку 2022 р., разом з цим інформаційно-психологічні операції проти українських громадян не припинились, а тільки посилюються. Масштаби проведення таких операцій змушують українське суспільство боротися проти агресора і на інформаційному фронті. Одним із дієвих способів боротьби в інформаційній сфері вважається налагодження системи стратегічних комунікацій. Необхідність всеосяжного практичного застосування технологій та методів інформаційно-психологічної боротьби з агресором зумовлює потребу невідкладної розробки ґрунтовного

теоретичного фундаменту для практичної діяльності щодо захисту інформаційного простору держави. Актуалізує запит на подальшу розробку наукової теорії імплементації системи стратегічних комунікацій в українську практику забезпечення безпеки і певна новизна теми стратегічних комунікацій для української наукової та експертної спільноти.

Однією з основних методологічних проблем процесу пізнання стратегічних комунікацій та їх практичного запровадження в сфері національної безпеки є широка дискусія щодо розуміння їх природи та визначення базових засад, яка ще далека до свого логічного завершення та утвердження загальновизнаних трактувань сутності стратегічних комунікацій в науковому дискурсі. Ретроспективний аналіз цієї проблеми в науковому дискурсі дозволяє зробити висновок про те, що дослідження в галузі стратегічних комунікацій носять фрагментарний характер, головним чином, через фундаментальні суперечності в розумінні природи стратегічних комунікацій між американською та європейською науковою школою. Для американської військової думки притаманне розуміння стратегічних комунікацій як системного та організованого управління розповсюдженням інформації, що ставить за мету формування порядку денного та створення контекстів, які забезпечать сприятливі умови для досягнення визначених цілей. В контексті стратегічних комунікацій такими цілями зазвичай виступають: просування та забезпечення національних інтересів, політики уряду та ін. Засобами для досягнення таких цілей можуть бути (у координації): публічна дипломатія, публічні відносини, послуги міжнародного мовлення та інформаційні операції. На відміну від американських науковців (які тісно пов'язують стратегічні комунікації із національною безпекою та сектором безпеки і оборони держави), європейські дослідники не обмежують себе лише військовою сферою та проблематикою забезпечення національною безпеки, натомість намагаючись розширити розуміння стратегічних комунікації та знайти для них застосування у сфері бізнесу, маркетингу, комунікаціях неурядових структур та інших галузях [1]. В рамках нашого дослідження ми

пропонуємо дотримуватись парадигми розуміння стратегічних комунікацій, яку пропонує американська школа, для того щоб лишатись в межах предметного поля воєнних наук та дослідити які саме компоненти стратегічних комунікацій можуть бути застосовані для забезпечення національної безпеки держави.

Офіційне тлумачення сутності стратегічних комунікацій в українському безпековому просторі, на сучасному етапі, знаходимо в Стратегії інформаційної безпеки України: стратегічні комунікації – це скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [2]. В Стратегії національної безпеки України зазначається, що деструктивна пропаганда, як ззовні, так і всередині України, становить загрозу національній безпеці та національним інтересам України. Агресор використовує наявні в суспільстві протиріччя для розпалу ворожнечі, провокації конфліктів, підриву єдності та стійкості суспільства щодо протистояння загрозам. Нейтралізацію цієї загрози ускладнюють відсутність цілісної інформаційної політики держави та слабкість системи стратегічних комунікацій [3]. Звертають увагу на цю проблему і в Стратегії воєнної безпеки України, якою запроваджується Концепція всеохоплюючої оборони, що передбачає такий комплекс заходів: превентивні дії, стійкий опір та нав'язування агресору своєї волі в інформаційному просторі. Для цього пропонується застосовувати весь наявний потенціал держави та суспільства, всі форми і способи боротьби (з дотриманням принципів і норм міжнародного права), в тому числі асиметричні. З огляду на це, запровадження об'єднаного керівництва з підготовки та ведення всеохоплюючої оборони України вбачається пріоритетною метою, а розвиток спроможностей сил оборони України щодо стратегічних комунікацій у сфері оборони одним із основних завдань по її досягненню [4].

В процесі дослідження проблематики забезпечення інформаційної безпеки шляхом розгортання ефективної системи стратегічних комунікацій нам вдалося виділити базові безпекові компоненти цієї системи – це стійкість та взаємодія.

Стійкість має досягатись, насамперед, шляхом створення умов для консолідації українського суспільства та утвердження громадянської ідентичності, дієвої протидії дезінформаційним кампаніям та інформаційно-психологічним спеціальним операціям агресора в інформаційному просторі (як українському так і світовому), суттєвого підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності населення. Удосконалення такого компоненту безпеки як взаємодія, в інформаційній сфері, полягає у налагодженні співпраці державних інституцій, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства під час формування та реалізації державної інформаційної політики, реагування на кризові ситуації та у посткризових комунікаціях, а також підтримці системного діалогу із представниками засобів масової інформації [2].

Зміцнивши нашу стійкість та взаємодію за допомогою розгортання системи стратегічних комунікацій ми отримаємо відповідне інфраструктурне забезпечення та інтелектуальний потенціал, які нададуть нам змогу перейти до проактивної інформаційної діяльності щодо утвердження та розповсюдження проукраїнських стратегічних наративів у світовому інформаційному просторі.

Джерела

1. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 9–23.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України; Стратегія від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення 01.05.2022)

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення 01.05.2022)

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента

Світлана Гаврилюк, кафедра міжнародних комунікацій та політичного аналізу
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

«РОССОТРУДНИЧЕСТВО» ЯК ПОШИРЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ ВІЙНИ ТА «РУССКОГО МИРА» В УКРАЇНІ

«Россотрудничество» – Федеральне агентство у справах Співдружності Незалежних Держав, співвітчизників, які проживають за кордоном, і з міжнародної гуманітарної співпраці – орган виконавчої влади Російської Федерації, який здійснює функції з надання державних послуг та управління державним майном у сфері забезпечення та розвитку міжнародних відносин Російської Федерації з державами-учасницями СНД та іншими іноземними державами, а також у сфері міжнародного гуманітарного співробітництва. В даний час «Россотрудничество» представлено в 81 країні світу 98 представництвами: 74 російські центри науки і культури (РЦНК) у 62 країнах, 24 представники Агентства у складі посольств у 22 країнах [2].

«Россотрудничество» є фактичним наступником Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами, що діяв за часів СРСР. Представництва «Россотрудничества» за межами Росії діють у вигляді таких структур як: російські центри науки і культури за кордоном, російські інформаційно-культурні центри за кордоном, російські будинки науки і культури за кордоном, російські культурні центри за кордоном та їх відділення. Завдяки так званим російським центрам науки і культури влада РФ поширює не лише «науку та культуру», а й створює «п'яту колону», яка цілковито підпорядковується РФ а також масованого поширення ідеології війни та «Русского мира» [11]. Фактично «Россотрудничество» є рупором Кремля та поширювачем так званого «Русского міра».

У 2020 році російська влада зробила нову спробу реформувати «Россотрудничество», щоб посилити свій вплив за кордоном. Новим його очільником було призначено російського журналіста й колишнього депутата Держдуми Євгена Примакова-молодшого, який є онуком колишнього директора Служби зовнішньої розвідки, міністра закордонних справ Росії і прем'єр-міністра Євгенія Примакова. В інтерв'ю російським ЗМІ Примаков зазначив необхідність завоювати серця й голови за межами Росії та зазначив, що російська концепція «м'якої сили» для нього не є ефективною. Його коментарі пролунали на тлі постійної критики на адресу РФ через її спроби впливати на внутрішні справи інших держав, тому «Россотрудничество», мало зосередитися на створенні позитивного іміджу Росії на міжнародній арені, поряд з посиленням підтримки російської мови і діаспори, а призначення Примакова допомогти країні реабілітуватися які попри свій вплив на пострадянському просторі не підготувалося до «кольорових революцій» у них. Все це призвело до серйозних провалів Росії у таких країнах, як Україна, Грузія, Вірменія, Киргизстан, а найбільший провал спостерігався на білоруському напрямку [4].

Це не перший випадок, коли МЗС Росії намагається реформувати «Россотрудничество». Одна з таких спроб відбулася шляхом намагань перетворити агентство на аналог американського Агентства з міжнародного розвитку (USAID). «Россотрудничество» отримало нові повноваження, насамперед у сфері так званої «допомоги міжнародному розвитку», а його бюджет було збільшено. У кінцевому підсумку, однак, реформи зайшли в глухий кут.

«Россотрудничество» в Україні свою діяльність проводило протягом усіх років Незалежності України. Особливо явно вплив Росія почала здійснювати з 2004 року, в період Помаранчевої революції, а далі методично та цілеспрямовано поширювати ідею «Русского мира» та ідеології війни у період Революції Гідності. Наслідком такого впливу стала окупація Криму та війна на сході України у 2014 році.

«Россотрудничество» постійно і активно просуває кремлівський погляд на Другу світову війну, модифікована історія якої стала одним з ключових політичних міфів на службі режиму. Серед іншого, його використовують як «об'єднавчий» інструмент та засіб для побудови позитивного іміджу Росії за кордоном. В РФ активно послуговуються радянським словником, що перейшов у спадок сучасній російській еліті – як-то «Велика Вітчизняна війна 1941-45 рр.» замість Другої світової, що повністю стирає радянську співпрацю з нацистською Німеччиною. Радянська окупація традиційно представлена як «звільнення».

Коло організацій та рухів, з якими часто співпрацює «Россотрудничество», також заслуговує на увагу. Цей список доволі довгий та включає таких акторів як Міжнародна Асоціація Слов'янської Єдності імені Петра Столипіна, Харківське Товариство Східних Слов'ян, Київське товариство російських співгромадян «Батьківщина», Міжнародний педагогічний клуб тощо [7]. Розглядаючи Міжнародний педагогічний клуб [9] у Києві, можна сказати, що незважаючи на свою назву, він не спрямований суто на педагогічну роботу, а його «міжнародний» компонент зводиться до російського. Керують клубом два члени об'єднання «На підтримку російської мови». Він також тяжіє до тематики Другої світової війни в російській інтерпретації та влаштовує відповідні події спільно з «Россотрудничеством». Одна з подій, в якій організація не брала безпосередньої участі, але яку промотувала, – міжнародний форум «Перспективи освіти російською мовою 2019», що відбувся в окупованому Севастополі. Форум пройшов за підтримки фонду «Русский мир», співпрацю якого з навчальними закладами заборонило Міністерство освіти і науки України. Натомість, він має цілих три представництва на окупованих територіях – в Донецьку, Луганську та Горлівці.

Харківське Товариство Східних Слов'ян [14] організувало як мінімум дві спільних подій з «Россотрудничеством» протягом червня-липня 2020 року, які підтримав «Русский мир». Товариство активно підкріплює російські історичні

наративи щодо Другої світової війни, просувало парад до Дня перемоги та акцію Безсмертний полк [16].

Міжнародна Асоціація Слов'янської Єдності названа на честь Петра Столипіна, котрий як історична постать відомий репресіями проти народів, включених до складу Російської імперії, та забороною української мови. Асоціація сповідує панславістські ідеї, які нерідко заперечують існування української держави та схвалюють ідею єдності слов'янських народів під управлінням Росії. Про це свідчить, наприклад, Світовий Слов'янський З'їзд у Москві, 2017 [5], де розглядалися питання українського «внутрішнього конфлікту», розширення ЄС і НАТО як негативні чинники та міграція слов'ян з України, що відбувається нібито в інтересах США. Водночас у заході брали участь представники кремлівських маріонеткових утворень на сході України.

Зазначені організації є лише частиною зі списку постійних партнерів «Россотрудничества» в Україні, мережа та діяльність яких розділяє проросійську політичну позицію та мають тісні зв'язки з «Русским миром», що дає йому змогу зберігати частину свого впливу та поширювати ідеологію війни.

Ключовою є співпраця з масованого поширення ідеології війни та «Русского мира» з Російською Православною Церквою, особливо РПЦ в Україні. Російська православна церква перейняла цей термін і надала йому релігійного характеру, не забувши і про особливу роль України. РПЦ зробила значний внесок у формування ідеології, яка лежить в основі геополітичних амбіцій Путіна стала частиною ідеологічної машини РФ. А головний собор збройних сил Росії, освячений 2020 року, представляє разюче поєднання військових і релігійних символів. Собор вшановує згадку про військові дії Росії, перш за все під час Другої світової війни, його підлога вимощена металом із переплавленої німецької зброї та танків, а також під час останніх конфліктів у Грузії, Криму та Сирії.

У вересні 2020 року за підтримки РПЦ в Україні «Россотрудничество» провело «Духовні зустрічі» в рамках яких з Києва до Чернігова «відбулася молодіжна паломницька поїздка, приурочена до 75-річчя Великої Перемоги», а

ключовим наративом «Россотрудничества» через діяльність РПЦ стало нав'язування українцям «победобесія» навіть на сьомому році російсько-української війни [12].

Служба безпеки України неодноразово подавала клопотання до РНБО, стосовно внесення цієї структури в список санкцій [1].

Ще у квітні 2018 року СБУ викрила «Россотрудничество» і дипломата РФ в антиукраїнській діяльності. Зокрема, під прикриттям реалізації т.зв. «Гуманітарних і соціальних програм РФ» при координації російської розвідки в антиукраїнську діяльність залучалися українські громадяни, в першу чергу - члени та лідери проросійських громадських об'єднань і рухів для підробки документів, печаток, штампів та бланків [3].

У березні 2021 року російський центр науки і культури в Києві назвав українського поета Тараса Шевченка «російсько-українським» представником. Міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко заявив, що «Россотрудничество» займається розповсюдженням російських наративів і пропаганди [6].

2 квітня 2021 року Офіс президента оприлюднив повний перелік компаній, проти яких Україна ввела санкції. У цей список додано і Федеральне агентство «Россотрудничество». Активи цих компаній на території України заблоковано, торговельні операції з ними зупинено, ліцензії анульовано. Крім цих заходів діє заборона на проведення громадської та гуманітарної діяльності, ведення агітаційної, пропагандистської діяльності, друк і поширення інформаційних матеріалів, на використання ЗМІ та інформаційних ресурсів [12]. Припиняють діяти міжурядові договори, спільні проєкти і програми в гуманітарній, науковій та інших сферах. Доступ в Україні до інтернет-ресурсів, які використовує «Россотрудничество» і його представництво в Україні, блокують. Припинено офіційні візити та переговори [14].

Після повномасштабного вторгнення та воєнної агресії РФ проти України Росія під розмитим терміном «денацифікація» здійснює геноцид українців. Саме так слід розуміти вилучення та знищення з перших днів українських

книжок та підручників із бібліотек, українських шкільних підручників, розгортання мовлення російських ЗМІ, цілеспрямоване руйнування культурних пам'яток та об'єктів української культурної спадщини на тимчасово окупованих чи атакованих територіях. В якості чільного інструменту репресій та «денацифікації» пропонується використовувати інструмент так званої «культурної дипломатії» РФ – федеральний орган «Россотрудничество».

Примітно, що після повномасштабного вторгнення та воєнної агресії РФ проти України весь цивілізований світ запроваджує проти РФ санкції – економічні, культурні, інтернет-санкції тощо. Разом із тим поза увагою залишаються структури, які працюють над просуванням «Російської ідеології» в інших країнах. Ці структури мають свої аудиторії, централізоване фінансування і зараз під час війни РФ проти України запускають пропагандистські інструменти та виправдовують дії армії окупантів в Україні. На даний момент за фінансової підтримки РФ працює: «Російський дім», мережа відділень «Російський центр», які є виконавчими партнерами державного фонду «Російський світ», ця структура реалізовує проекти з просування ідеології «Російського світу», мережа відділень федерального агентства РФ «Россотрудничество» які реалізують проекти спрямовані на просування цінностей «Русского мира».

Ці структури активно працюють над створенням груп «агентів впливу» в інших країнах які проводять круглі столи, працюють над написанням книг, знімають фільми, організують мітинги, спрямовані на виправдання дій РФ.

17 березня 2022 року відбувся круглий стіл «Нова геополітична конфігурація Великої Євразії», організаторами виступили АНО «Інститут Російського зарубіжжя», Інформаційно-аналітичний центр «Євразія-Поволжя», фонд «Російський світ» та ін. На цьому заході експерти-міжнародники, політологи, історики та наукові діячі висловлювали свої теорії в яких виправдовували військову агресію РФ проти України [8].

Робота структур Кремля в інших країнах спрямована на просування ідеології режиму. Наприклад, 26 березня 2022 року в м. Ларнака (Кіпр)

пройшла акція масова акція на підтримку Росії. У мітингу, який пройшов під гаслами «Росія, врятуй планету!», «Росія, врятуй нас від фашизму!», «Ні НАТО в Україні та на Кіпрі!», «Росія, каже правду!» [10], взяли участь понад 200 людей. Подібні акції відбулися в Сербії, Сирії, Чорногорії, Італії. Акції були нечисленні і слабо висвітлювалися в російськомовному сегменті інтернету, але сам факт проведення подібних заходів говорить про те, що кремль здійснює спробу вплив на уряди інших країн через агентів впливу РФ і суспільно-політичні організації.

Коло організацій та рухів, з якими співпрацює «Россотрудничество» безперечно заслуговує на увагу. Очевидно, що будуть запущені й нові проекти спрямовані на молодь посилено наративи про «братні народи», «духовну єдність» спрямовані на повернення України в російську зону впливу. Зрозуміло, що після 24 лютого 2022 року значна роль у цьому належатиме РПЦ в Україні яка вже десятки років є інструментом пропагування політичних інтересів Кремля незважаючи на заяви про «повну самостійність і незалежність». Припинення повномасштабного вторгнення та воєнної агресії РФ проти України та припинення геноциду українців, що здійснюється під надуманим приводом «денацифікації» можливе лише після перемоги України.

Джерела

1. «Георгиевская ленточка» набирает обороты – присоединяйтесь!
URL: <http://www.edinaya-odessa.org/publ/6519-georgievskaja-lentochka-nabiraet-oboroty.html>.
2. «Россотрудничество» URL: <https://rwp.agency/>.
3. В Одесі СБУ викрила «Россотрудничество» і дипломата РФ в антиукраїнській діяльності. URL: www.unian.ua
4. Власти приступили к реформе российской «мягкой силы» Зачем обсуждается идея создания госкорпорации по продвижению интересов Москвы
URL: <https://www.rbc.ru/politics/13/07/2020/5f05a8079a79477c4c39bfa5>.
5. Всемирный Славянский съезд URL: <https://eurasia-law.ru/nashi-rubriki/obzory/vsemirnyj-slavyanskij-s-ezd>.

6. Глава Мінкульту: Сподіваюся, РНБО найближчим часом розгляне питання діяльності філії Росспівробітництва в Україні URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/glava-minkultu-spodivajusja-rnbo-najblizhchim-chasom-rozgljane-pitannja-dijalnosti-filiji-rosspivrobitnitstva-v-ukrajini-1546284.html>.
7. Деятельность «Россотрудничества» в Украине представляет угрозу для нацбезопасности URL: <https://ghall.com.ua/2020/06/10/deyatelnost-rossotrudnichestva-v-ukraine-predstavlyaet-ugrozu-dlya-natsbezopasnosti-eks-sovetnik-glavy-sbu/>.
8. Круглый стол «Новая геополитическая конфигурация Большой Евразии» URL: <http://www.russkie.org/events/kruglyy-stol-novaya-geopoliticheskaya-konfiguratsiya-bolshoy-evrazii/>
9. Международный педагогический клуб URL: <http://mpk.org.ua/node/15>
10. Необхідність запровадження ідеологічних санкцій проти РФ URL: https://lb.ua/blog/pavel_lisianskiy/511652_neobhidnist_zaprovadzhennya.html
11. Рог В. Українофобія: «П'ята колона» та її ляльководи. URL: e-reading.club.
12. Російський культурний центр за підтримки УПЦ (МП) проводить духовні зустрічі в Києві» Релігія в Україні. Вера и религия. Философия и религия в Украине URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/47370-rosijskij-kulturnij-centr-i-upc-mp-provodyat-duhovni-zustrichi-v-kiyevi.html
13. Росспівробітництво і ще 10 російських компаній потрапили під санкції РНБО URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/rosspivrobitnitstvo-i-shche-10-rosijskih-kompanij-potrapili-pid-sanktsiji-rnbo-1547180.html>.
14. Русское национально-культурное общество Харьковской области (РНКО ХО) URL: https://russkiymir.ru/catalogue/company_view.php?id=2340.
15. Указ Президента України №140/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 квітня 2021 року «Про

застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1402021-38381>.

16. The Immortal Regiment: how Kremlin instrumentalizes WW2 for propaganda purposes. What is – or what was – the Immortal Regiment? URL: <https://uacrisis.org/en/the-immortal-regiment-how-kremlin-instrumentalizes-ww2-for-propaganda-purposes-what-is-or-what-was-the-immortal-regiment>

Інформаційна гігієна й медіа-грамотність як чинники протидії деструктивним інформаційно-психологічним впливам

Назарій Шуляк, асистент кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)

ЧАТ-БОТИ ДЛЯ ДОПОМОГИ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГІГІЄНИ І БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 Р.

Актуальність теми пов'язана та тим, що інформація водночас може одночасно сприяти стабільності в державі, її соціально-економічному та політичному розвитку, але й нести загрозу національним інтересам держави. Україні слід більш уважно та зважено підходити до вирішення питань захисту національного інформаційного простору, зокрема дбати про інформаційну гігієну. Тому стратегічні комунікації будь-якої держави як суверенного, демократичного, правового та економічно стабільного учасника міжнародних відносин повинні бути скеровані на умови гарантування національної інформаційної безпеки усіх суб'єктів інформаційних відносин; інституалізувати процес дотримання інформаційної гігієни. Особливо ситуація потребує швидких та результативних рішень під час воєнних дій, що нині тривають на території України і є результатом агресії РФ.

Інформаційна безпека суспільства – можливість безперешкодної реалізації суспільством та окремими його членами своїх конституційних прав, пов'язаних з можливістю вільного одержання, створення й поширення інформації, а також ступінь їхнього захисту від деструктивного інформаційного впливу. Максимально сприяти інформаційній безпеці покликана інформаційна політика – діяльність держави та її громадян у сфері виробництва, поширення, обміну, охорони інформації, її використання в управлінських процесах. Найбільшою загрозою сьогоднішній інформаційній безпеці Україні є гібридна війна РФ – війна, яка поєднує принципово різні типи та способи її ведення, нехтуючи загальнолюдськими цінностями та принципами ведення сучасних війн задля досягнення поставлених цілей.

Для вирішення поставлених завдань використано міждисциплінарний, комплексний та системно-синергетичний підходи, які розглядають сучасну парадигму національної інформаційної безпеки у діалектичній єдності з державною інформаційною політикою та впровадження ефективної системи стратегічних комунікацій на мікро-, мезо- та макро рівнях. Методологія, яка була обрана для проведення роботи, полягає у поєднанні та використанні таких методів та підходів: мережевий аналіз, системний, комплексний та цивілізаційний підходи, системний аналіз, метод систематизації та класифікації, методи аналізу, синтезу, об'єктивності, узагальнення, аналогії, «case-study» й ін. Комплексний підхід допоможе виявити тенденції та закономірності інформаційної інтервенції, передбачити наслідки та можливий розвиток політичних подій з урахуванням особливостей геополітичної ривалізації. Структурно-функціональний підхід передбачає дослідження інформаційної гігієни з точки зору взаємопов'язаності елементів, які утворюють її структуру, і функцій, властивих і цим елементам. Політико-системний аналіз надасть можливість комплексно дослідити політичний простір як систему комунікативних зв'язків.

У статті ставимо завдання – дослідити створення інформаційних військ України — спільноти активних українців, що об'єднуються задля захисту

України від агресивної інформаційної пропаганди російських спецслужб, які відстежують інформаційні провокації проти України, брехню російських ЗМІ та поширюють контрпропаганду; діяльність Національного координаційного центру кібербезпеки через кібервійсько України, яке відповідає за інформаційну безпеку, захист критичної інфраструктури та розвідку; функціонування чат-ботів державних структур, органів влади та місцевого самоврядування, чат-боту СБУ «TRIBUNAL.UA» – для фіксації злочинів проти цивільного населення України, який збирає фото- і відеодокази для юридичних позовів, збір доказів воєнних злочинів російської армії для Гаазького трибуналу, чат-бот ЗСУ «ЄВорог», за допомогою якого українці можуть повідомити про пересування окупанта чи його ворожої техніки і таким чином допомогти нашій армії; діяльність Центру протидії дезінформації при РНБО України й ін. структур та інститутів, що ефективно функціонують під час війни.

Українська віртуальна армія це наша перевага над ворогом, у якого нічого подібного немає. Росія запускає мільйон ботів, які поширюють в соцмережах меседжі, але не може мобілізувати мільйон живих людей, які від щирого серця розповідатимуть світу, що справді бачать, переживають і відчувають. В інформаційного війська є три важливі fronti:

- **Глобальний/західний.** Доносити до світу новини про напад Росії на Україну, озвучувати українські потреби і прохання про допомогу, закликати до посилення санкцій та міжнародної ізоляції агресора. У перші тижні війни Україна і так була на перших шпальтах усіх видань і в перших сюжетах усіх випусків новин, але, на жаль, із часом увага світу буде слабнути. Тоді листи, повідомлення та підписи під петиціями будуть необхідні, аби цю увагу втримати. Для цього створили вже чимало ресурсів, наприклад, We Are Ukraine та багатомовний Post to Stop War in Ukraine.
- **Російський.** Ламати плани російської влади, за яким суспільство має існувати у вигаданій реальності, створеній кремлівською пропагандою.

Цей фронт приносить українцям чимало розчарувань, адже росіяни часто виявляються безнадійними.

- **Український.** Поширювати важливу й правдиву інформацію; допомагати владі, військовим і волонтерам працювати й координуватись; піднімати бойовий дух і гасити паніку. У ситуації постійного стресу, небезпеки, невизначеності здорова комунікація помічна й необхідна людям [1].

На захист України проти Росії стало також "інформаційне військо", яке допомагає нашій армії у кіберпросторі. Активісти створили Telegram-боти, де можна "здавати" ворога, а також волонтерити чи шукати допомогу з житлом, ліками, транспортом. У Міністерстві цифрової трансформації склали перелік корисних чат-ботів у період війни [4].

Боти, де можна дізнатися, як вступити в територіальну оборону, як вижити цивільному та що робити у кризовій ситуації:

- *Джгут 2.0. Перша допомога* - пояснює, що робити, якщо ви не знаєте чи забули алгоритми дій при інфаркті, інсульті, зупинці серця, а також дає інші поради першої медичної допомоги;

- *SaveUA* - бот допоможе вам знайти волонтерів у вашій області або навпаки - дасть можливість запропонувати власну допомогу;

- Державна служба України з надзвичайних ситуацій 1 березня запустила інформаційний чат-бот у ватсап із важливими оновленнями, достовірною інформацією та інструкціями про процедури реагування на надзвичайні ситуації. Інститут когнітивного моделювання разом із Кафедрою медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії та фахівцями проекту «Друг» запустили телеграм-бот першої психологічної допомоги — «Друг. Перша допомога» (@friend_first_aid_bot);

- Інститут когнітивного моделювання, Міністерство охорони здоров'я та Офіс президента України запустили цілодобову платформу психологічної допомоги — «Розкажи мені».

- *Нам по дорозі* - бот допоможе українцям з автівками та людям, яким немає чим їхати, знайти одне одного,

- *Прихисти українців* - цей бот допомагає людям, які потребують притулку, знайти тих, хто може його надати,

Міністерство цифрової трансформації та Corezoid запустили в телеграмі та вайбері для переселенців, військових і територіальної оборони чат-бот «Турботник» - цілодобово допомагає українським переселенцям отримати тимчасову домівку та необхідні речі у ЦНАПах, що працюють як пункти турботи.

Для збору об'єктивної інформації та доказів воєнних злочинів створено чимало чат-ботів:

- Кіберполіція запустила чат-бот у телеграмі «Народний месник» (@ukraine_avanger_bot) - сюди українці зможуть надсилати інформацію про ворожі мітки на дорогах країни та пересування загарбницьких сил РФ,

- чат-бот СБУ «*TRIBUNAL.UA*» - збирає фото- і відеодокази для юридичних позовів. Наразі кожен українець – свідок війни. Усі випадки скоєння злочину мають бути зафіксовані та використані у юридичній площині на міжнародній арені задля того, аби побачити Володимира Путіна в Гаазі. Фіксуються: 1. Докази вбивства та насильства цивільних чи військових осіб (вбивства, катування (побиття, згвалтування, каліцтво), утримання у заручниках чи у полоні; 2. Докази використання зброї та військової техніки РФ (обстріли зі стрілецької зброї, артилерії чи повітря, використання вогнепальної зброї, пересування та застосування військової техніки); 3. Докази грабежу, заволодіння та руйнування майна цивільних та держави (привласнення та руйнування майна, транспорту, пального, руйнування культурних пам'яток); 4. Персональні дані ворога (персональні дані, документи, паспорти, позивні та псевдоніми, розпізнавальні знаки). Усі надіслані матеріали буде зібрано та використано у справі проти Росії.[2]

- чат-бот ЗСУ «*єВорог*», за допомогою якого українці можуть повідомити про пересування окупанта чи його ворожої техніки і таким чином допомогти

нашій армії. Основна перевага цього бота – авторизація через Дію. Завдяки цьому диверсанти не можуть спамити фейковими фото чи відео, а військові отримують правдиву інформацію. [3]. пізніше у боті «Ворог» запустили нову функцію, за допомогою якої можна повідомити про вбивць у Бучі, Ірпені та Гостомелі.

- чат-бот СБУ «*STOP Russian War*» - у цей бот необхідно повідомляти про пересування ворожої техніки, російських диверсійно-розвідувальних груп, військ та техніки РФ; також має функції, за допомогою яких можна повідомляти про виявлені вибухові пристрої та техніку, яку покинули російські окупанти. 10 березня 2022 р. СБУ розширила канали отримання інформації від громадян про воєнні злочини російських окупантів на території України. Відтепер до чат-бота у Telegram додали «гарячі» телефонні лінії, електронну пошту та інші месенджери. СБУ також запустила сервіс «*Vachu.info*», за допомогою якого можна повідомляти про пересування російських військ та техніки навіть за відсутності інтернету. [5]

- *StopRussia* - за допомогою боту можна заблокувати канали у Telegram і YouTube, Facebook-групи, Instagram-профілі, які поширюють дезінформацію, а також "зливають" місця дислокацій ЗСУ,

- СБУ, фонд «Повернись живим» і волонтери запустили ще один сервіс для збору даних про переміщення російських військових — *FindOkupant*. Громадянська мережа «Опора» запустила збір доказів воєнних злочинів Росії для надання їх міжнародному прокурору в Гаазі.

- IT-компанія KitSoft запустила телеграм-бот *SmartNews*, у якому з офіційних джерел зібрано новини — їх можна відфільтрувати за ключовими словами. Державна екологічна інспекція створила бот та сайт оперативного Штабу — *Shtab.gov.ua*, через який можна повідомляти про екологічні злочини Росії. В Україні запустили застосунок про першу домедичну допомогу *TacticMedAid*,

- Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики запусив бот у Telegram і

Viber. Бот *Dovidka Info* дає поради, як підготуватися та як діяти в надзвичайних ситуаціях.

Така кількість чат-ботів органів влади та структур, що діють на захисті інформаційного фронту свідчить про неабияку підтримку зі сторони населення та злагодженні дії інституцій, що оберігають інфопросторі. Такими діями максимально досягаються цілі інформаційної гігієни під час війни. Вона передбачає вміння критично мислити, аналізувати тексти та вміти їх створювати, варто розуміти природу інформації та техніки її впливу на нас та оточення.

Джерела

1. Як бути солдатом інформаційного війська. 09.03.2022 р. *ZAXID.NET*. URL: <https://zaxid.net/yak-but-soldatom-informatsiynogo-viyska-n1537918>
2. Калатур А.В Україні створили чат-бот для збору доказів до позовів проти Путіна, 01.03.2022, *PRAVDA.COM.UA*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/1/7327053/>
3. Барсукова О. У чат-бот "єВорог" тепер можна повідомити про вбивць у Бучі, Ірпені та Гостомелі. 07.04.2022, *УП. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/7/248140/>.
4. Барсукова О. Корисні Telegram-боти: куди "здавати" ворога, де шукати допомогу? Список Мінцифри, 05.03.2022. *PRAVDA.COM.UA* URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/5/247686/>
5. СБУ оновила бот «Stop Russian War»: можна повідомляти про вибухівку та покинуту російську техніку, 15.04.2022. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/29347/2022-04-15-sbu-onovyla-bot-stop-russian-war-mozhna-povidomlyaty-pro-vybukhivku-ta-pokynutu-rosiysku-tekhniku/>

Лілія Мороз, магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування» Національний університет кораблебудування імені адмірала Макаров (м. Миколаїв, Україна)

Наталія Ніколаєнко, доктор політичних наук, професор, керівник Навчально-наукового центру дослідження гібридних загроз національної безпеки на Півдні України Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова (м.Миколаїв, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА Й МЕДІА- ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНО – ПСИХОЛОГІЧНИМ ВПЛИВАМ

Визначення ХХІ ст. століттям інформації підкреслює її панування в сучасному світі. Інформація стала продуктивною силою і товаром, засобом захисту і нападу у відстоюванні особистих, суспільних і державних інтересів. З її зростаючою роллю в житті сучасного суспільства проблема інформаційної безпеки вимагає до себе постійної і більшої уваги.

Інформаційна безпека є складним, системним, багаторівневим явищем, на стан і перспективи розвитку якого здійснюють прямий вплив зовнішні і внутрішні чинники, серед яких: 1) політична обстановка у світі; 2) наявність потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз; 3) стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку країни; 4) внутрішньополітична обстановка в державі.

До ключових понять у сфері забезпечення інформаційної безпеки відносять наступні: «інформація», «інформаційна сфера», «безпека», «інформаційна безпека», «безпека інформаційної сфери».

Медіаграмотність – це термін, яке сьогодні вживають на позначення нового виміру грамотності людини, що перебуває в дедалі складнішому інформаційному океані. Фактично, медіаграмотність –це «продовження» звичайної людської грамотності в сучасному складному інформаційному та медійному середовищі. Якщо просто, то медіаграмотність є здатністю критично мислити, аналізувати інформацію, захищатися від маніпуляцій, що можуть надходити з медійно-інформаційного простору. Уміння відрізнити перевірену інформацію від маніпуляцій дозволить нам ухвалювати правильні рішення, а це

впливає на наш добробут, нашу безпеку й наше планування майбутнього.

Істотний розвиток інформаційних технологій протягом останніх десятиріч, призвів до підвищення ефективності у сфері комунікацій та різноманітного поширення інформації. Саме на основі цього було схвалено та впроваджено у масштабний обіг поняття явища інформаційної війни із застосуванням різноманітних впливів. Їх поділяють на інформаційно-психологічні та інформаційно-технічні, відповідно до цього і класифікуються об'єкти впливу під час інформаційної агресії.

Об'єктом інформаційно-психологічних впливів є перш за все свідомість людей. Тому засоби впливу будуються на основі психології та соціальної інженерії. Саме розвиток цих наук підсилюється застосуванням інформаційних технологій у сфері комунікацій, які надають можливість охоплювати численну аудиторію.

Однак найголовніше полягає в тому, що нові інформаційні технології, якщо їх розглядати як зброю, здатні обернутися для людства тотальною катастрофою, оскільки, як інструмент політики, інформаційна війна означає існування одного суспільства ціною виключення іншого, за рахунок знищення культурних цінностей та свідомості членів цього суспільства. При проведенні інформаційної війни, використовується велика різноманітність методів інформаційно-психологічного впливу, що поширюються за допомогою засобів масової інформації і носять наступальний характер. Однак принцип наступальності і агресивності в інформаційній війні все – таки має свої межі. Тут доречно згадати про так званий феномен звернення «перегрітих» засобів комунікації в свою протилежність (М. Маклюен). У будь-якому засобі комунікації є те, що прийнято називати «кордоном прориву», коли система раптово змінюється і перетворюється в іншу систему із протилежними функціями, тобто суспільство може включити механізми опору навіюванню. Цей феномен властивий не тільки засобам масової комунікації.

За допомогою інформаційно-психологічних впливів через засоби масової інформації здійснюється селективний відбір аудиторії, яка найбільш вразлива

до здійснюваних дій із сторони агресора. Саме таким чином формується категорія людей, з якими в подальшому проводять більш активні дії щодо створення потрібного психологічного стану [1].

В сучасному інформаційному просторі України виникають багато питань, де головною проблемою є виявлення та протидія негативним інформаційно-психологічним впливам противника, як однієї зі складових розпаленого збройного інформаційного протистояння. Поява нових технологій надає особливу гостроту і добірність сучасним конфліктам, у яких все частіше використовуються методи, які засновані на комплексному застосуванні політичних, економічних, інформаційних та інших невоєнних заходах, реалізованих з опорою на військову силу.

В сучасному світі інформацію населення отримує вже не зі шпальт друкованих газет та журналів, а за допомогою соціальних мереж та електронних засобів інформації.

Наразі, Інтернет «витісняє» традиційні ЗМІ у процесах формування людської свідомості, інформування суспільства про поточні події, діяльність влади та її інститутів, відображення реакції суспільства на події, рішення та дії влади, поширення політичних, правових, культурних, соціально – економічних та інших ідей та знань.

У зв'язку зі стрімким поширенням інформації виникає потреба аналізу її як складової яка безпосередньо впливає на масову свідомість.

Кожного дня ми умиваємось, миємо руки перед перед їжею, їмо здорову їжу, щоб добре почуватися. Так само ми маємо фільтрувати інформацію – щоб не загрузнути в інформаційному смітті. Так само, як ми дбаємо про фізичне здоров'я – ми маємо захищати свій мозок від надлишку інформації, особливо неякісної та непотрібної нам.

Якщо зробити аналіз інформаційного простору то можна створити певну класифікацію спрямованості інформаційно – психологічних впливів на свідомість людей:

1. ІІсВ на населення України

2. ІІсВ на особовий склад військових формувань сектору оборони та безпеки України
3. ІІсВ на державних, політичних, релігійних, бізнесових діячів і окремих громадян
4. ІІсВ на населення, що знаходиться на тимчасово окупованих регіонах, та в зоні проведення ООС
5. ІІсВ з розповсюдження не достовірної та антиукраїнської пропаганди на міжнародному рівні керівництво та населення іноземних держав, які підтримують Україну [2].

Дуже багато інформації в Інтернеті та ЗМІ є фейковою, спеціально розміщеною, щоб ввести нас в оману та маніпулювати нашою думкою. Але є й хороша новина – якщо бути уважними та знати основні ознаки фейкових новин, їх можна з легкістю відрізнити від правдивих.

Метою інформаційної гігієни є зниження негативного впливу інформації на наше психічне, фізичне і соціальне благополуччя. Є 5 основних правил інформаційної гігієни, які діють в кожній країні:

1. Уникайте повторюваної інформації.
2. Знижуйте інформаційне навантаження.
3. Вивчайте різні точки зору на одну проблему.
4. Насторожуйтесь, коли починаються емоції.
5. Шукайте, кому вигідно, щоб ви дізнались новину та повірили в неї [3].

Зараз в Україні війна! І на жаль – є фейкові новини, які намагаються сіяти хайп та дезінформацію. Тому основні правила розширюються і головне - необхідно не піддаватися паніці, а краще дотримуватися простих, але важливих правил інформаційної гігієни:

1. Перевіряйте джерела.
2. Відправляйте сенсаційні новини у «карантин» на деякий час.
3. Менше паніки.
4. Не потрібно читати одну й ту саму новину різними словами.
5. Читайте нейтральні ЗМІ.

6. Не вступайте у політичні дискусії у коментарях з незнайомими людьми.
7. Відрізняйте думку експертів від думок звичайних людей, любителів теорій змови, емоційних та маніпуляційних висловлювань.
8. Заспокойтеся.
9. Спробуйте заспокоїти близьких, які піддалися паніці.
10. Не поширюйте сумнівні пости, не репостіть неперевірену інформацію з приводу воєнного стану або ситуації в країні.
11. Поширюйте офіційні оголошення, інформацію з перевірених джерел про можливість допомоги волонтерам, тощо.
12. Стежте за оновленнями та можливим спростуванням новин, особливо тих, у які ви повірили та поширили.
13. Якщо ви створюєте контент – не пишiть непідтверджені факти про війну.
14. Російські ЗМІ – навіть ті, які зветься у них «демократичними» – часто поширюють дезінформацію. [4]

Так як же працює ворожа пропаганда та фейки? Як не потрапити на «мушку» такої інформації?

Методи пропаганди не змінилися з часів Й. Геббельса. Свого часу їх законспектували в методичку представники КДБ, а потім взяли на озброєння і пропагандисти сучасної Росії. Скелет класичної пропаганди має 7 складових: знайти тріщину у суспільстві, створити зухвалу брехню, додати трохи правди, ховати руки, залучати корисних ідіотів, заперечувати все, грати в довгу

Необхідно знати головних ворогів «в обличчя». Варто розрізняти прояви дезінформації, адже не всі вони є відвертою брехнею та легко відкидаються за першої ж перевірки. Часто основою фейку є реальна новина, що підвищує вірогідність того, що люди в нього повірять. Які ключові методи дезінформації використовують на війні: фейки, пропаганда, маніпуляції, неповна інформація, боти [5].

Висновки: обрати саме свій тип споживання інформації, обмежити кількість джерел інформації, для пошуку інформації використовуємо лише

офіційні джерела, довіряти лише офіційним ЗМІ, не використовувати та не розповсюджувати «інформацію від перевірених знайомих», перед тим, як повірити в шокуючу новину, увімкніть критичне мислення і задайте собі відповідь на п'ять запитань – що сталося? де сталося? коли це сталося? хто заявив цей матеріал? Чому це сталося? Перш за все, розвиваємо власну культуру споживання інформації!

Джерела

1. Кокільник Б. Ю., Гізун А. І., Роль інформаційно – психологічних впливів у інформаційній війні, *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 23–25 листоп. 2016 р., Кіровоград. нац. техн. ун-т, Черкас. держ. технолог. ун-т та ін., Кропивницький : КНТУ, 2016, С.28-29.*
2. Бараннік І.І., Сідченко С.О., Белікова Т.В., Олійник Ю.О. «Метод виявлення деструктивно інформаційно – психологічного впливу на підсвідомість особового складу та населення України», *[Системи озброєння і військова техніка](#)*, 2019, № 11, С.120-121.
3. Інформаційна-гігієна-як-досягти-гармонії URL: <https://artefact.live/>
4. Як розпізнати фейкові новини URL: <https://artefact.live/>
5. Защити себя: информационная гигиена во время войны URL: <https://rubryka.com/article/information-hygiene-war/>

Co-funded by the
European Union

Стратегічні комунікації в контексті безпекової політики: європейський і глобальний рівні: матеріали Інтернет-конференції / за заг. ред. Н. Карпчук. – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. – 101 с.

Матеріали інтернет-конференції опубліковано в рамках реалізації проекту
ERASMUS+ JEAN MONNET MODULE
«Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам»
№ 101047033 – EUSCCDI – ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести за них відповідальність. (Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them).